

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Lapsi ja turvallisuus

Joensuun Perheentalon turvallisuuskansio

Jonna Majaniemi

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

huhtikuu / 2013

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Jonna Majaniemi	Sivumäärä 65 ja 67 liitesivua
Työn nimi Lapsi ja turvallisuus – Joensuun Perheentalon turvallisuuskansio	
Ohjaava opettaja Kari Keuru	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Pelastakaa Lapset ry / Joensuun Perheentalo, Sanna Pasanen	
Tiivistelmä <p>Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on ollut tuottaa lapsiperheille ja lapsille suunnatun Joensuun Perheentalon käyttöön turvallisuuskansio. Työssä keskitytään erityisesti lapsiin ja heidän turvallisuuteensa, sekä pohditaan turvallisen toimintaympäristön lähtökohtia. Turvallisuutta tarkastellaan niin fyysisestä, psyykkisestä kuin sosiaalisesta näkökulmastakin. Lisäksi pohditaan sitä, miten lasten oman osallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen kautta voidaan edistää turvallisuutta ja millainen on lapselle turvallinen aikuinen.</p> <p>Opinnäytetyöni tilaaja Joensuun Perheentalo on lapsille ja lapsiperheille suunnattu matalan kynnyksen yhteisö ja perhekeskus, joka kokoaa alueen toimijoita yhteen lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Talon toimintaa hallinnoi Pelastakaa Lapset ry. Mukana on Joensuun kaupungin lisäksi lukuisia määriä järjestöjä, yrittäjiä ja seurakunta. Tavoitteena on tehdä ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä, edistää lasten ja lapsiperheiden mielekästä arkea ja toimia avoimena kohtaamispaikkana.</p> <p>Ihmisillä ja yhteisöillä on yhteinen velvollisuus yleisen turvallisuuden ylläpitämiseksi. Perheentalon kaltaisiin kokoontumishuoneistoihin tulee lain mukaan laatia asianmukaiset turvallisuus- ja pelastussuunnitelmat esimerkiksi onnettomuuksien ehkäisemiseksi. Työn tuotoksen eli turvallisuuskansion tavoitteena on täyttää tämä velvoite, sekä lisäksi toimia Perheentalolla lasten ja perheiden kanssa työtä tekevien tukena turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Turvallisuuskansion avulla ehkäistään turvallisuusriskejä, varaudutaan esimerkiksi onnettomuuksiin ja tarjotaan selkeät toimintaohjeet uhkaavien tilanteiden varalle.</p> <p>Koska Joensuun Perheentalo on uudenlainen yhteistyökonsepti ja toimintaa ollaan vasta aloittamassa, ei vastaavanlaisia turvallisuussuunnitelmia ole tehty. Prosessin aikana on vertailukohteena käytetty esimerkiksi päiväkodin ja koulun turvallisuussuunnitelmia. Työn teoriapohja on koottu aiheeseen liittyvän kirjallisuuden, tutkimusten ja selvitysten kautta. Lisäksi ajankohtaista tietoa turvallisuussuunnittelusta on saatu alueen pelastustoimelta. Varsinainen turvallisuuskansio on koottu yhdessä työn tilaajan eli Joensuun Perheentalon ja Pelastakaa Lapset ry:n työntekijöiden kanssa, jotta se palvelisi mahdollisimman käytännöllisenä työkaluna arjen tilanteissa.</p>	
Asiasanat turvallisuus, turvallisuussuunnittelu, lapsi, perhekeskus	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
The Degree Programme in Civic Activities and Youth Work

ABSTRACT

Author Jonna Majaniemi	Number of Pages 65 and 67 attachment pages
Title Child and safety – Security plan for the Joensuu Family House	
Supervisor(s) Kari Keuru	
Subscriber and/or Mentor Save The Children Finland / Joensuu Family House, Sanna Pasanen	
Abstract <p>The purpose of this thesis is to produce a security plan for the Joensuu Family House, which is a community house for families and children. This plan focuses especially on the children and their safety, but also on the basics of a safe operational environment. Safety is studied from physical, mental and social points of view. This thesis also reflects how children's participation and safety education can promote safety and what the most important features of a safe adult actually are.</p> <p>Joensuu Family House is a low-threshold community house, where different organizations and businesses collaborate to promote the wellbeing of families and children. The house is administered by Save The Children –organization. The network consists of the city of Joensuu, various non-profit organizations, entrepreneurs and congregations. The aim is to carry out preventive child protection work, improve everyday life of families and operate as an open meeting place.</p> <p>People and communities have a common responsibility to maintain security. Places of assembly, such as Family House, must have their own statutory security plans to prevent accidents and improve safety in different emergency situations. The output of this thesis is meant to fill this need and support the daily work of Family House employees. Security risks can be prevented, workers can be prepared to emergencies and clear instructions can be offered with a proper security plan.</p> <p>As Joensuu Family House is a new kind of concept and its activities are still taking shape there aren't similar security plans available at the moment. Security plans of schools and daycare centers were researched while forming the structure for Family House's own plan. The base of knowledge is built by literary research, studies and reports. Regional rescue authorities have also provided information. Security plan is compiled in co-operation with Family House, so that the final product would be a useful tool in every situation.</p>	
Keywords safety, security planning, child, family center	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ JA TOIMIJAT	9
2.1 Joensuun Perheentalo	10
2.2 Perheentalon toimijat	11
2.3 Tilat ja toiminta	13
3 TURVALLISEN TOIMINTAYMPÄRISTÖN LÄHTÖKOHTIA	14
4.1 Fyysinen turvallisuus	16
4.2 Psykkinen kehitys ja hyvinvointi	24
4.3 Sosiaaliset tekijät	28
4.4 Osallisuus ja turvallisuuskasvatus	31
4.5 Turvallinen aikuinen	34
4 TURVALLISUUSKANSIO TYÖVÄLINEENÄ	38
4.1 Mikä on turvallisuuskansio?	38
4.2 Turvalliussuunnittelumalleja	40
5 OPINNÄYTETYÖPROSESSI JA TUOTOS	42
5.1 Prosessin kulku	43
5.2 Turvalliusskansion rakenne	48
5.3 Oppiminen ja itsearviointi	53
5.4 Työn hyödynnettävyys	56
6 LOPUKSI	58
LÄHTEET	60
LIITTEET	66

1 JOHDANTO

Vanhassa suomalaisessa sananlaskussa todetaan, ettei vara venhettä kaada. Toisaalta toisen sananlaskun mukaan se ei pelaa, joka pelkää. Suomen Pelastusalan keskusjärjestön (2008) mukaan onnettomuuksien ja muiden uhkien ajattelu voi olla hyvin ahdistavaa, jos ei tiedä miten niiltä tulisi suojautua. Suurin osa ihmisen turvallisuutta uhkaavista vaaroista voidaan ehkäistä yksinkertaisin keinoin. Tulipaloja, rikoksia ja muita uhkia voidaan torjua, eikä kenenkään tarvitse alistua myöskään henkisen tai fyysisen väkivallan uhriksi. Myös lapset oppivat ennalta ehkäisemään onnettomuuksia ja suojautumaan vaaratilanteissa, jos heille siihen annetaan mahdollisuus.

Turvallisuus tarkoittaa sitä, että vaaraa ei ole. Ihminen voi myös kokea turvan tunnetta, mikä ei tarkoita kuitenkaan sitä, että vaaraa ei olisi. (Airaksinen 2012, 81–82.) Aalto (2002) määrittelee turvallisuuden yksilön tai ryhmän tilaksi, jossa on mahdollisimman vähän asioita, jotka uhkaavat ihmisen minuutta, synnyttävät pelkoa, häpeää, syyllisyyttä tai arvottomuuden tunnetta. Myös hyväksytyksi tulemisen tunne on olennainen osa turvallisuutta. (Lajunen & Andell & Jalava & Kempainen & Pakkanen & Ylenius-Lehtonen 2005, 21.) Mikä sitten on lapselle vaaraksi? Turvallisuudesta käydään paljon keskustelua ja usein sanotaankin että elämme nykyisin pelon kulttuurissa. Pelon kulttuuri saa ihmisen jopa liian tietoiseksi sekä omasta heikkoudestaan ja haavoittuvaisuudestaan, että elinympäristön uhkaavuudesta. (Airaksinen 2012, 16.)

Tässä työssä käsitän vaarana ja uhkana kaikki ne tekijät, jotka vaarantavat lapsen fyysisen, sosiaalisen ja psyykkisen hyvinvoinnin. Joskus näitä riskejä on kuitenkin vaikea luokitella, sillä esimerkiksi fyysisillä tekijöillä voi luonnollisesti olla myös psyykkisiä vaikutuksia ja päinvastoin. Kaltoinkohtelu voi olla samaan aikaan sekä henkistä, että ruumiillista. Esimerkiksi lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö voi aiheuttaa lapselle sekä vakavia psyykkisiä, että fyysisiä haittoja. (Salo & Ståhlberg 2004, 102–103).

Lasten ja nuorten tapaturmien ja erilaisten onnettomuuksien yleisyyteen voivat vaikuttaa lapsen sukupuoli, ikä, elämäntyyli sekä yhteisöön ja vaikkapa asuin-

alueeseen liittyvät tekijät. Tapaturmia voidaan ehkäistä kasvatuksellisilla ja kouluksellisilla menetelmillä, jotka lisäävät tietoisuutta tapaturmariskeistä ja keinoista niiden pienentämiseksi, sekä edistävät lasten ja nuorten tasapainoista kehitystä. Näillä menetelmillä tähdätään käyttäytymisen muutoksiin yksilöiden ja yhteisöjen tietoja ja taitoja parantamalla. Riskejä voidaan pienentää myös ympäristöön tehtävillä muutoksilla sekä tekniikan ja lainsäädännön keinoin. Parhaimpia tuloksia saadaan kuitenkin tutkimusten mukaan yhdistelemällä kaikkia erilaisia lähestymistapoja. (Markkula & Öörni 2009, 18.)

Äkilliset sairaudet, tapaturmat ja onnettomuudet eivät suinkaan ole ainoita uhkia lasten terveydelle ja turvallisuudelle. Vaikka suurin osa Suomessa asuvista lapsista voi hyvin, eri tavoin pahoinvointiaan oireilevien lasten määrä on ollut kasvussa jo toista kymmentä vuotta. Syitä tähän on monia: perheiden köyhyys, palveluiden leikkaukset, resurssien vähyyys ja esimerkiksi alueiden eriarvoisuus. Vuonna 2010 oman kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli yli 17 000 ja eri lastensuojelupalvelujen piirissä yhteensä 78 500 lasta. Koko yhteiskunnan kannalta huolestuttavinta on se, että huonovointisuus on kasautuvaa ja paikoin myös ylisukupolvistunutta. Aikuisten pahoinvointi heijastuu siis yhä useammin lapsiin. (Pelastakaa Lapset ry 2012d, 3.)

Tueksi tarvitaan nykyisin entistä enemmän järjestösektoria, jonka rooli virallisen sosiaali- ja terveystalouden rinnalla ja sen kehittämisessä on merkittävä. Järjestöt ovat aloittaneet esimerkiksi ulkopuolisen rahoituksen turvin lukuisia uusia palvelumuotoja, jotka ovat myöhemmin siirtyneet osaksi virallista järjestelmää. Toiminta käynnistyy usein projektina tai hankkeena, jossa järjestöllä on keskeinen rooli. (Aaltonen & Ojanen & Sivén & Vihunen & Vilén 1997, 70.) Opinnäytetyöni toimeksiantaja Joensuun Perheentalo on oiva esimerkki hankkeena liikkeelle lähteneestä toiminnasta, josta pyritään kehittämään vakiintunut toimintamalli tukemaan alueen lapsia ja lapsiperheitä. Joensuun Perheentalolla on mahdollisuudet tarjota matalan kynnyksen palveluja alueen lapsiperheille tiloissaan. Toimintoja käynnistetään pikkuhiljaa alkuvuodesta 2013, jonka aikana myös muokataan talon sisustusta ja toimintoja vastaamaan lasten ja lapsiperheiden tarpeita. (Joensuun Perheentalo 2012.)

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa Joensuun Perheentalolle arjen työn tueksi turvallisuuskansio, joka sisältää tärkeää tietoa sekä toimintaohjeita talon toimijoille erityisesti lasten turvallisuuden edistämiseksi. Lasten turvallisuutta voidaan tarkastella hyvin monista eri näkökulmista. Aikuisten velvollisuus on kansion avulla huolehtia tilojen, välineiden ja toimintojen sopivuudesta lapsille, sekä ehkäistä tapaturmia. Oman näkökulmani mukaan se, millaisia työntekijöitä lasten kanssa toimii ja millainen ammattitaito heillä on, voi myös vaikuttaa olennaisesti lasten turvallisuuteen.

Turvallisuudella voidaan tarkoittaa fyysisen tilan lisäksi myös psyykkistä ja kokemuksellista tilaa. (Lajunen ym. 2005, 21). Lisäksi lasten oma osallisuus lisää hyvinvointia ja lisää lasten tietoa omista oikeuksistaan, jolloin lapset voivat itse vaikuttaa omaan elämäänsä, ympäristöönsä ja turvallisuuteensa. (Pelastakaa Lapset ry 2012b, 4). Toimintaympäristö voi olla siis vain näennäisesti turvallinen, jos toiminta ei anna lapselle mahdollisuutta vaikuttaa omaan turvallisuuteensa. Näin ollen osallisuusnäkökulma sekä turvallisuuskasvatuksen tarve tulee ottaa huomioon osana turvallisen toimintaympäristön rakentamista.

Työni tarkoitus ei ole, että Perheentalon työntekijät, opiskelijat ja harjoittelijat pyrkisivät vaihtamaan niin sanotusti lennosta roolinsa lääkäreiksi, poliiseiksi, palomiehiksi tai psykiatreiksi. Tarkoitus on tarjota tietopaketti helpottamaan tilanteita, joissa ei välttämättä tiedetä miten tulisi oikeaoppisesti ja turvallisesti toimia, sekä yksinkertaisia toimintaohjeita, joilla lasten, ja sitä kautta myös perheiden, kokovaltaista turvallisuutta voidaan edistää yhteisötalon arjessa. Tietoperustana pidin työssäni ensisijaisesti lasten turvallisuudesta kertovaa kirjallisuutta. Turvallisuuteen kuului tietyllä tasolla myös lasten osallisuus ja yhteisöllisyys, joista myös pyrin etsimään aiheeseen liittyvää teoretietoa. Ajankohtaiset tutkimukset ja selvitykset - kuten Mannerheimin lastensuojeluliiton (2007) ”Selvitys lasten tapaturmien ehkäisystä” - sekä muiden samankaltaisten organisaatioiden turvallisuussuunnitelmat olivat olennaisia tietolähteitä turvallisuuskansion rakentumisen kannalta.

Tärkeää oli myös organisaation omien ohjeistusten ja toimintaohjeiden tarkastelu aiheen näkökulmasta. Otan tämän vuoksi työssäni huomioon myös esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry:n laatiman Osallisuuden ohjeistuksen (Pelastakaa

Lapset ry 2012c) kriteerit turvallisuuskysymysten osalta. Osallisuuden ohjeistus on laadittu YK:n Lapsen oikeuksien pohjalta kuvaamaan ja mittaamaan lasten osallisuutta. Ohjeistusta kriteereineen voi hyödyntää kaikilla yhteiskunnan tasoilla niin päätöksenteossa kuin käytännön arjessakin. Ohjeistusta voi käyttää myös niin sanottuna projektityökaluna palvelujen kehittämisessä, sekä laadun arvioinnissa. Tavoitteena on varmistaa, että lapsia osallistava toiminta on korkealaatuisia ja huomioi mahdollisimman hyvin kaikki osallisuuteen vaikuttavat tekijät, kuten tässä tapauksessa turvallisuuden. Osallisuuden ohjeistuksessa on seitsemän aihealuetta ja yhtenä osa-alueena onkin tämän työn kannalta tärkeä lasten turvallisuus ja suojele. (Pelastakaa Lapset ry 2012b.)

2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ JA TOIMIJAT

Joensuun alueen asukasmäärä on yli 73 000. Perheitä, joilla on 0-17-vuotiaita lapsia, on Joensuun alueella lähes 20 000 ja esimerkiksi 0-12 –vuotiaita on Joensuussa noin 13 prosenttia kaikesta väestöstä. (Joensuun kaupunki 2012.) Lastensuojelun tukitoimien piirissä olevien määrä on Joensuun seudulla noususuhdanteinen. Lisäksi koko väestön työttömyys sekä nuorisotyöttömyys ovat Joensuun seudulla ja koko maakunnassa selvästi korkeampia kuin muualla Suomessa. Joensuulaisten lapsiperheiden taloudellista tilannetta voisi kuvata se, että yli 10 prosenttia seudun lapsiperheistä on vuosittain oikeutettu toimeentulotukeen. (Joensuun kaupunki 2011, 5-6.)

Joensuun seudun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman mukaan lasten ja nuorten palvelut jakautuvat perustuen palveluihin, ennakoivan tuen palveluihin, varhaisen tuen palveluihin sekä korjaavan tuen palveluihin. Järjestöt ja esimerkiksi seurakunnat ovat suunnitelman perusteella tärkeä kumppani varsinkin perustuen sekä varhaisen tuen palvelujen järjestämisessä alueen lapsille ja lapsiperheille. Työtä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin turvaamiseksi ja edistämiseksi alueella tekevät terveystalot, päivähoitopalvelut, koulutuspalvelut, sosiaalipalvelut, kulttuuri-, liikunta-, ja nuorisopalvelut sekä muut toimijat, kuten lapsi- ja perhejärjestöt, nuoriso-, liikunta-, ja kulttuurijärjestöt, sosiaali- ja terveysalan järjestöt, kyläyhdistykset, seurakunnat ja esimerkiksi Pohjois-Karjalan

poliisilaitos. Kaikkien palveluiden yhteinen tavoite on lapsen paras mahdollinen terveys, kasvu, kehitys ja oppiminen. Kehittämistavoitteisiin vuosille 2011–2014 on suunnitelmassa kirjattu esimerkiksi moniammatillisen verkostotyön lisääminen, ennaltaehkäisevien palveluiden vahvistaminen sekä esimerkiksi eri toimijoiden voimavarojen yhdistäminen vapaa-ajan ja ryhmätoimintojen järjestämiseksi kasvavaan tarpeeseen. (emt. 2011, 7-15.)

2.1 Joensuun Perheentalo

Joensuun Perheentalo avasi ovensa maaliskuussa 2013 Joensuun keskustan vanhassa puutalomiljöössä, Taitokorttelissa. Perheentalossa järjestetään muun muassa eri toimijoiden organisoimaa ryhmätoimintaa, tapahtumia ja esimerkiksi teemapäiviä. Kävijöiden käytössä on avoin olohuone ja leikkihuone lapsille. Toiminta kohdentuu Joensuun seudun ja lähikuntien lapsiperheisiin, lapsiin ja varhaisnuoriin. (Pelastakaa Lapset ry 2012e, 7-8.) Vaikka Joensuun Perheentalolla tässä työssä ja yhteydessä tarkoitetaan fyysistä Joensuun keskustassa sijaitsevaa taloa, on käsite kuitenkin käytännössä abstrakti. Toimintaa, kuten esimerkiksi luentoja, voidaan siis järjestää Perheentalo-nimikkeellä myös muissa tarkoituksenmukaisemmissa tiloissa. Tämän turvallisuussuunnitelman on kuitenkin tarkoitus koskea vain fyysisesti ja säännöllisesti käytössä olevaa taloa Joensuun Taitokorttelissa sekä talossa tapahtuvaa toimintaa.

Joensuun Perheentaloa voidaan kutsua myös niin sanotuksi perhekeskukseksi. Perhekeskus on perheiden kohtaamispaikka, joka kokoaa yhteen erilaisia kohderyhmän palveluita ja toimijoita. Perhekeskuksessa yhdistyy siis moniammatillinen palvelu, palveluiden ja toimijoiden toimitila sekä lasten ja perheiden kohtaamispaikka. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2013.) Joensuun Perheentalo on osa Pelastakaa Lapset ry:n kehittämistoimintaa. Talossa toimii vuosina 2012–2016 samanaikaisesti kaksi laajaa Raha-automaattiyhdistyksen sekä Euroopan aluekehitysrahaston rahoittamaa kehittämishanketta: Lapsiperheiden arjen tukeminen Perheentalossa –hanke sekä Arjenhallinta ja toimijoiden yrittäjyystaidot Joensuun perheentalossa –hanke. (Pelastakaa Lapset ry 2012e, 7-8.)

Lapsiperheiden arjen tukeminen –hankkeen tavoitteina on muun muassa tarjota toimintatilat, jotka tukevat perheiden hyvinvointia, tarjota koulutuksia, tukipalveluita ja ryhmätoimintoja, sekä koordinoita Lasten Parlamentti- toimintaa Joensuussa. Arjenhallinta ja yrittäjyystaidot –hankkeen tavoitteina ovat esimerkiksi järjestää koulutusta ja infotilaisuuksia yrittäjiksi aikoville sekä Perheentalon toimintaa tukeville yrityksille, kehittää taloa omavaraiseksi, saada talolle pitkäaikaisia tukijoita, järjestää arjenhallintaitoihin liittyvää koulutusta ja vertaisryhmiä sekä tarjota yökylä- ja lapsiparkkitoimintaa. Hankkeiden on määrä erillisistä toiminnoista huolimatta tukea toistensa toimintaa ja ne on tarkoitus toteuttaa sujuvassa yhteistyössä. (emt. 2012e, 7-8.)

Perheentalon toiminnasta ja kehittämisestä vastaa neljä Pelastakaa Lapset ry:n työntekijää. Lisäksi työyhteisössä on vaihtuva määrä opiskelijoita ja harjoittelijoita. Talon toiminnan ja hankkeiden varsinaisena aloitusvuonna 2013 keskitytään sujuvan toimintamallin luomiseen ja toiminnan toteuttamiseen yhteistyössä Joensuun kaupungin ja muiden toimijoiden kanssa. (Pelastakaa Lapset ry 2012e, 7-8.) Yhtenä tärkeänä tavoitteena onkin rakentaa vahva kumppanuus yhdistysten, kunnallisten toimijoiden, oppilaitosten, seurakuntien ja yritysten välillä. Arvoperustana hankkeissa on lapsilähtöisyys, ihmisyyden kunnioitus sekä yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistaminen. (Joensuun Perheentalo 2012).

2.2 Perheentalon toimijat

Perheentalon toimintaa ja taloon liittyviä hankkeita koordinoi Pelastakaa Lapset ry:n Itä-Suomen aluetoimisto. Pelastakaa Lapset on voittoa tuottamaton suomalainen kansalaisjärjestö, jonka toimintamuotoja ovat muun muassa vapaaehtois-toiminta, kotimaiset ja kansainväliset adoptiot, kummitoiminta, lasten hätäapu-toiminta, lähialue- ja kehitysyhteistyöhankkeet sekä lasten lomakoti-, tukiperhe-, sijaiskoti-, sekä lastenkotitoiminta eri puolilla Suomea. Tavoitteena on parantaa välittömästi ja pysyvästi lasten elämää kaikkialla maailmassa laadukkaana ammatillisen työn, lapsipoliittisen vaikuttamisen sekä auttamisen kautta. (Pelastakaa Lapset 2012a.) YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen neljä keskeistä periaatetta muodostavat Pelastakaa Lasten arvopohjan. Arvopohjaan kuuluvien periaatteiden mukaan jokaisella lapsella on oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja

kehittymiseen, jokaisella lapsella on oikeus sanoa mielipiteensä ja saada näkemyksensä otetuksi huomioon, kaikki lapset ovat tasa-arvoisia, ketään ei saa syrjiä sekä lapsen etu on otettava huomioon kaikessa toiminnassa. (Pelastakaa Lapset ry 2009, 2.)

Pelastakaa Lapset ry:n visiona on maailma, jossa toteutuu lapsen oikeus elämään, suojeluun, kehittymiseen ja osallistumiseen. Missiona järjestöllä on parantaa tapaa, jolla lapsia kohdellaan ja saada aikaan välittömiä sekä pysyviä parannuksia lasten elämään. Järjestön arvoja ovat vastuullisuus, tavoitteellisuus, yhteistyö, luovuus sekä rehellisyys. Toimintastrategiassa vuosille 2013–2014 tavoitteina on lisätä järjestön roolia yhteiskunnallisena vaikuttajana, lisätä lasten osallisuutta toiminnassa sekä esimerkiksi vahvistaa ehkäisevää lastensuojelutyötä. Kotimaassa tehtävän työn tavoitteena vuosille 2013–2014 on esimerkiksi se, että perheiden ongelmia pystyttäisiin ehkäisemään ajoissa. Joensuun Perheentalo on tällä hetkellä yksi järjestön tärkeimmistä hankkeista liittyen ennaltaehkäisevään työhön ja lapsiperheiden tukemiseen. (Pelastakaa Lapset ry 2012d.)

Joensuun Perheentaloa oli mukana suunnittelemassa 25 eri toimijatahoa; 13 yhdistystä, Joensuun kaupungin eri hallintokuntien edustajia, evankelisluterilaisen seurakunnan edustaja, kaksi oppilaitosta sekä neljä yrittäjää. Talon toimintaa suunnitellessa tehtiin perusteellinen esiselvitystyö, jonka pohjalta syntyi Joensuun Perheentalo -malli. Tarvekartoitusta tehtiin työpajatoiminnoissa ja yhteistyöneuvotteluissa sekä kyselylomakkeiden ja haastatteluiden avulla. Yhteisöllisyys ja yhteistyö ovat rakentuneet yhteisen suunnittelutyön aikana, niin että mahdollisimman moni taho on saanut osallistua talon ja sen toimintojen suunnitteluun. (Joensuun Perheentalo 2011, 6.)

Varsinaiseen Joensuun Perheentalon toimintaan osallistuu suunnitelman mukaan ainakin eri 15 yhdistystä, Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden keskus, perhetyö- ja lastensuojelupalvelut, nuoriso- ja kulttuuritoimi, varhaiskasvatus- ja koulutustoimi, Joensuun ev. lut. seurakunta, alueen oppilaitoksia sekä lukuisia yrityksiä muun muassa sponsoreiden ja palveluntuottajien rooleissa. Tärkeimpiä yhteistyökumppaneita ovat muun muassa Mannerheimin lastensuo-

jeluliitto, Taito Pohjois-Karjala ry, Pohjois-Karjalan Martat sekä Honkalampisäätiö. (emt. 2011,10.)

2.3 Tilat ja toiminta

Joensuun Perheentalon päivittäinen toiminta sijoittuu Joensuun keskustan vanhaan puutalokortteliin, eli Taitokortteliin, jossa sijaitsevaa vanhaa puutaloa kutsutaan myös nimellä Parviaisen talo. Perheentalon käytössä on talon koko ensimmäinen kerros, jossa on neliöitä yhteensä 222. Toimisto-, wc- ja käytävätilojen lisäksi talossa on seitsemän muuta erikokoista huonetta, joille on luotu omanlaisensa käyttötarkoitukset. Näistä olohuone, leikkihuone sekä Taitokammari ovat talon aukioloaikoina jatkuvasti avoinna kävijöille. (Kettunen 2011.)

Olohuoneen tarkoituksena on toimia avoimena tilana, jossa voi hengata, kohdata muita, juoda kupin kahvia tai vaikkapa nauttia omia eväitä ja lukea lehtiä. Olohuoneen merkitys vertaistuen ja sosiaalisten verkostojen luomisen kannalta on olennainen osa Perheentalon toimintaa. Olohuoneesta avautuu lasisen ikkunan kautta näkymä viereiseen leikkihuoneeseen, joka on tarkoitettu pääasiassa leikki-ikäisten lasten leikkipaikaksi. Näin vanhemmat voivat valvoa lapsiaan samalla kun viettävät aikaansa olohuoneessa. Taitokammari on Perheentalon työtila, joka on tarkoitettu monipuoliseen harrastamiseen. Taitokammarissa voi vaikkapa askarrella, harjoitella kädentaitoja tai esimerkiksi opetella kasvien hoitamista. (emt. 2011.)

Taitokammarin vieressä sijaitsee Hoivakammari, jossa voi muun muassa mitata verenpaineen, punnita itsensä sekä laskea painoindeksin. Hoivakammarissa järjestetään myös Nalleneuvoloita, jonne lapset voivat tuoda omia nallejaan tai vaikkapa nukkejaan hoidettavaksi, sekä leikin varjolla opetella muun muassa lääkäriissä käyntiä. Kotipesä on taas pieni hiljainen huone, joka tarjoaa omaa rauhaa vaikkapa kahdenkeskisille juttutuokioille. Tilassa on suunniteltu järjestettävän esimerkiksi vierailevien asiantuntijoiden matalan kynnyksen vastaanottoja, esimerkiksi mahdollisuutta Kansaneläkelaitoksen tai vaikkapa lastensuojelun työntekijöiden tapaamiseen. Talosta löytyy myös kokoustila, Porinakammari, joka on tarkoitettu pienten ryhmien kokoontumiseen. Tilasta tulee löytymään

kokousteknisiä laitteita ja siellä voidaan järjestää esimerkiksi perhetaitoja vahvistavia koulutuksia tai kursseja sekä vertaisryhmätoimintaa. Lisäksi taloon on suunniteltu vielä pientä Voimakammari-nimistä tilaa, joka toimisi eräänlaisena lepotilana ja eri aisteja vahvistavana tilana. (emt. 2011.)

3 TURVALLISEN TOIMINTAYMPÄRISTÖN LÄHTÖKOHTIA

Turvallisuuskansiota koottaessa ja lasten turvallisuutta edistäessä on oltava tiedossa kaikki ne tekijät, jotka vaikuttavat lapsen turvallisuuteen ja hyvinvointiin. Airaksisen (2012, 67–69) mukaan Turvallisuutta ja riskejä on mahdollista luokitella eri osa-alueisiin. Turvallisuus jakautuu ihmisten turvallisuuteen sekä systeemin turvallisuuteen. Systeemin turvallisuuteen voivat liittyä esimerkiksi ympäristön saasteeseen tai ruoan turvallisuuteen liittyvät kysymykset. Systemillä voidaan siis tarkoittaa esimerkiksi kunnan, organisaation tai vastaavan suuremman toimielimen tai yhteisön toimintaa.

Yksilön turvallisuus taas on ihmistä tai ihmisryhmää koskeva käsite. Ihmiseen liittyvät uhat voidaan jakaa yksin koettuihin sekä yhdessä koettuihin, eli sosiaaliin uhkiin. Yksilö voi erehtyä, toimia väärin, ottaa riskejä tai joutua esimerkiksi rikoksen tai onnettomuuden uhriksi. Joskus riski ja vaara taas koskevat kokonaista joukkoa. Esimerkiksi johonkin vähemmistöryhmään kuulumisen voi olla sosiaalinen riski, varsinkin silloin kun ihminen ei pysty päättämään ryhmään kuulumisestaan. Joissain tapauksissa ihminen voi taas kuulua tiettyyn ryhmään, mutta siihen liittyvät vaarat ovat kuitenkin yksilöstä riippuvaisia. Riskejä voidaan luokitella myös sen mukaan, mikä aiheuttaa uhan turvallisuudelle. Vaaran voi aiheuttaa yksilö itse, toinen yksilö, ryhmän jäsen tai jäsenet, ympäristö tai systeemi. (emt. 2012, 67–69.)

Riskit voidaan jaotella kahdeksi erilaiseksi riskityypiksi. Primaaririski on uhka, joka halutaan eliminoida uuden turvatoimen tai -laitteen avulla. Turvallisuutta suunniteltaessa on tärkeä arvioida riskien vähentämiseen liittyvien menetelmien tarkoituksenmukaisuus. Tämä sisältää sen ydinajatuksen, että jokainen käytäntö sisältää myös omat riskinsä. Sekundaaririski on uhka, joka syntyy primaari-

riskin eliminoinnin seurauksena. Asian voisi yksinkertaistaa niin, että jos hankkii piikkilankaa turvaamaan tiettyä aluetta, voi joku loukata itsensä siihen. Kumpi siis on suurempi riski: se että joku menee kielletylle alueelle vai se, että joku loukkaa itsensä piikkilankaan pyrkiessään sinne? Parhaiten riskit voidaankin minimoida varmistamalla, ettei mikään mene vikaan. (emt. 2012, 61–63.) Voidaan kuitenkin olla montaa mieltä siitä, onko täysin turvallista ympäristöä tai toimintoa mahdollista tai tarkoituksenmukaistakaan toteuttaa. Esitänkin myöhemmin työssäni sen ajatuksen, että liika suojeleminen ja uhkien eliminointi voi myös sisältää omat riskinsä.

Lapsen tärkeimpiä perustarpeita ovat turvallisuus ja selviytyminen. Lapsen on tärkeää tuntea olonsa turvalliseksi ja voitava luottaa siihen, että hänen fyysiset ja psyykkiset tarpeensa tyydytetään. (Kanninen & Sigfrids 2012, 20). Lasten yhteiskunnallista turvallisuutta ja yhteiskunnallista asemaa on edistämässä joukko lakeja, säädöksiä ja sopimuksia niin kansallisesti kuin maailmanlaajuisestikin. Lisäksi erilaisilla yhteiskunnallisilla toimijoilla, tässä tapauksessa Pelastakaa Lapset –järjestöllä, on omia sisäisiä kriteerejä ja arvoja, joiden mukaan lasten hyvinvointia edistävää työtä tehdään valtakunnallisesti ja kansainvälisesti. Päätöksenteko pohjautuu yhä useammin YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, joka kattavasti turvaa lapsen oikeuksia ja elämää sopimuksen ratifioineissa maissa. (Aaltonen & Ojanen & Sivén & Vihunen & Vilén 1997, 10).

Turvallisuuden ja selviytymisen lisäksi ihmisellä on myös muita perustarpeita, jotka vaikuttavat siihen miten miellyttäväksi tai uhkaaviksi tunnemme eri tilanteet tai ihmiset. Huolenpidon, rakkauden ja yhteenkuuluvuuden myötä lapsen itsetunto sekä tunnepääoma kasvavat. Itsenäisyyden perustarpeet tyydyttämällä tuotetaan lapselle itse tekemisen ja vuorovaikutuksessa toimimisen iloa. Lapsi on hyvin tietoinen omasta sosiaalisesta statuksestaan, joten esimerkiksi ulkopuolelle jääminen ja kiusaaminen ovat uhkaa herättäviä kokemuksia. Sosiaalisesti tärkeää on myös oikeudenmukaisuus, sillä ihminen reagoi vahvasti merkeihin epäoikeudenmukaisesta kohtelusta. Turvalliset ja selkeät rajat taas tarkoittavat käytännössä säkeitä käyttäytymiselle asetettuja sääntöjä sekä lapsille mallinnettavia toimintatapoja, joiden selkeät struktuurit luovat lapsille ennustettavuuden ja turvallisuuden tunteen. Myöskään iloa ei saa unohtaa, eli ihmisellä tulee olla kaikista säännöistä ja rajoituksista huolimatta mahdollisuus hauskan-

pitoon. Ilon aihe voi olla pienäkin: onnistumisen tunnetta ja sen tuomaa mielihyvää. Lapselle varsinkin leikki ja yhdessä tekeminen tuottavat valtavasti iloa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 20–23.)

Perustarpeisiin kuuluvat myös olennaisesti myös esimerkiksi ravinto, vaatetus ja puhtaus. Lapsen perustarpeiden jatkuva huomiotta jättäminen, eli kaltoinkohtelu, aiheuttaa merkittäviä ongelmia lapsen kasvulle ja kehitykselle. (Söderholm 2004a, 60.) Kaltoinkohtelun muotoja ovat lapsen laiminlyönti, emotionaalinen kaltoinkohtelu, fyysinen pahoinpitely, seksuaalinen hyväksikäyttö sekä lapselle sepitetty tai aiheutettu sairaus. (Söderholm 2004b, 11.) Lapsen turvallisuus voidaan karkeasti jakaa näiden havaintojen perusteella fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen turvallisuuteen. Lisäksi käsitelen tässä yhteydessä myös aikuisen ammattitaitoa sekä osallisuuden vaikutusta lasten turvallisuuteen. Lasten turvallisuutta pyrin tarkastelemaan ja käsittelemään Joensuun Perheentalossa tehtävän työn näkökulmasta.

4.1 Fyysinen turvallisuus

Fyysinen ympäristö käsittää yksilön elinympäristön aineelliset tekijät. Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi asuinalue, koti, leikkipaikat ja -välineet. Fyysiset tekijät vaikuttavat lapseen ja lapsen kehitykseen sekä suoraan että välillisesti. Suoraa vaikuttamista voivat olla esimerkiksi fyysisen ympäristön tarjoamat toiminta- ja leikkimahdollisuudet. Välillisesti fyysinen ympäristö vaikuttaa lapseen olemalla tärkeä tekijä sosiaalisten ympäristöjen muotoutumisessa. Nämä ympäristöt yhdessä muokkaavat lapsen käsityksiä ympäröivästä maailmasta. (Aaltonen ym. 2003, 111.) Tässä työssä käsitellään fyysisenä ympäristönä lasten ja perheiden käyttöön tarkoitettua yhteisötilaa ja siihen liittyviä lainalaisuuksia.

Ihmisten fyysisiä toiminta- ja elinympäristöjä turvataan kattavasti lainsäädännöllä. Terveysturvallisuuslain (19.8.1994/763) tavoitteena on ylläpitää ja edistää väestön ja yksilön terveyttä sekä ennaltaehkäistä sellaisia tekijöitä, jotka voivat aiheuttaa terveyshaittaa. Toiminnanharjoittajan on lain mukaan tehtävä viimeistään 30 vuorokautta ennen toiminnan aloittamista kirjallinen ilmoitus kunnan terveysturvallisuusviranomaiselle julkisen kokoontumistilan perustamisesta tai

käyttöön otosta. Terveydensuojeluviranomainen tarkastaa ilmoituksen ja tekee päätöksen tilan käyttöön otosta. Myös Joensuun Perheentalo on hyväksytty paikallisen terveydensuojeluviranomaisen toimesta julkiseksi kokoontumishuoneistoksi. Viranomaisen voi myös tarvittaessa pyytää lisäselvityksiä tai antaa määräyksiä terveyshaittojen ehkäisemiseksi.

Terveydensuojelulaki (19.8.1994/763) määrittelee myös raamit asuntojen ja oleskelutilojen sekä yleisten tilojen terveystaamuksille. Sisäilman puhtauden, lämpötilan, kosteuden, melun, ilmanvaihdon, valon, säteilyn ja muiden vastaavien olosuhteiden tulee olla tiloissa oleskeluun sopivat ja turvalliset. Lisäksi tiloissa ei saa olla eläimiä eikä mikrobeja siinä määrin, että niistä aiheutuisi oleskelijoille terveyshaittaa. Jos tilassa todetaan edellä mainittuja ongelmia, tulee tilan haltijan ryhtyä toimenpiteisiin. Tila voidaan terveystaamosten antamalla määräyksellä asettaa käyttökieltoon, jos ongelmien poistaminen ei ole mahdollista.

Tartuntatautien leviämisen ehkäisy ja hyvät hygieniakäytännöt ovat osa turvallisuuden edistämistä. Varsinkin pienet lapset ovat alttiita erilaisille tartuntatauteille. Lasten vastustuskyky kehittyy noin viisivuotiaaksi asti, jolloin infektioiden määrät vähenevät yleensä aikuisen tasolle. (Terveystalo 2013.) Tartunnanlähde voi olla ihminen, eläin tai esine ja tartunta voi tapahtua hengitystie-eritteiden, ihokontaktin tai esimerkiksi puutteellisen käsihygienian kautta. Tartunta voi tapahtua myös ilmasta tai esimerkiksi ruoan tai veden välityksellä. Infektioita voidaan ehkäistä tehostamalla oikeaoppista käsienpesua ja yleistä hygieniatasoa. Elintarvikkeiden huolelliseen käsittelyyn on myös kiinnitettävä huomiota. (Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö 2007, 94–96.)

Erilaisille pinnoille kertyy paljon likaa ja sen mukana normaaleja mikrobeja sekä tautien aiheuttajia. Lika toimii tautien aiheuttajien kasvualustana ja ravintona, jonka takia on tärkeää huolehtia yleisten tilojen ja välineiden puhtaudesta päivittäin. Puhdistamistarpeen arvioinnissa huomioidaan tilassa toimivien lasten ikä, kohteen likaisuus ja käytön tiheys. Varsinkin lelujen mukana infektiot voivat leviätä lapsesta toiseen helposti. Infektioaikoina osa yhteisessä käytössä olevista leluista ja välineistä voidaan esimerkiksi poistaa käytöstä 2-4 viikoksi, jotta bakteerien ja virusten määrä leluissa vähenee. (Oulun kaupunki 2011.)

Joensuun Perheentalo sijaitsee Joensuun ydinkeskustassa. Liikenneväylien aiheuttamien uhkien lisäksi on mahdollista, että avoinna oleva talo voi houkutella sinne kuulumattomia vierailijoita. Myös luvallisten vierailijoiden käyttäytyminen voi olla joissain tilanteissa muiden kävijöiden turvallisuutta uhkaavaa. Järjestyslaki (27.6.2003/612) edistää yleisesti julkisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta. Järjestysrikkomus voi olla esimerkiksi häiriön tai vaaratilanteen aiheuttaminen, päihdyttävän aineen nauttiminen tai esimerkiksi vaarallisen esineen tai aineen hallussapito julkisella paikalla.

Ihminen voi aiheuttaa käyttäytymisellään toiselle vaaran sekä tahallisesti että tahattomasti. Syitä vaaralliseen käyttäytymiseen voi olla hyvin monenlaisia. Mielen terveyden ongelmat, päihteiden käyttö tai muut henkilökohtaiset ongelmat ovat yleisiä syitä uhkaavaan käyttäytymiseen. (Työturvallisuuslaitos 2010.) Väkivallalle altistuminen on aina vakava kehityksellinen riskitekijä. Fyysisten vahinkojen lisäksi esimerkiksi traumakokemukset vaikuttavat voimakkaasti lapseen. (Oranen 2004, 135.) Työntekijöiden tulisikin olla tietoisia siitä, miten toimitaan ja suojellaan varsinkin lapsia tilanteessa, jossa on väkivallan uhka.

Pelastuslaissa (29.4.2011/379) määritellään ihmisten ja organisaatioiden velvollisuudet yleisen turvallisuuden ylläpitämiseksi. Lain tavoitteena on myös, että onnettomuuden uhatessa tai tapahduttua ihmiset pelastetaan, tärkeät toiminnot turvataan ja onnettomuuden seurauksia rajoitetaan tehokkaasti. Pelastuslaki velvoittaa yhteisöt omatoimiseen varautumiseen, johon kuuluu vaaratilanteiden syntymisen ehkäisy, henkilöiden, omaisuuden ja ympäristön suojaaminen vaaratilanteissa sekä varautuminen sellaisiin pelastustoimenpiteisiin, joihin yhteisö omatoimisesti kykenee. Valtioneuvoston asetuksella pelastustoimesta (5.5.2011/407) on säädetty, että esimerkiksi Joensuun Perheentalon kaltaisiin yleisiin kokoontumiskohteisiin täytyy laatia asianmukainen pelastussuunnitelma. (Virtanen 2004, 6-7.)

Esteettömyys on yksi fyysiseen turvallisuuteen vaikuttava tekijä. Esteettömyys tarkoittaa ympäristön tai tietyn rakennuksen toimivuutta, miellyttävyyttä ja turvallisuutta kaikille käyttäjilleen. Esteettämiin tiloihin on helppo päästä, niissä on helppo liikkua ja tilat sekä niissä tapahtuvat toiminnot ovat mahdollisimman

helppokäyttöisiä ja loogisia. Vaikka esteettömyys liittyy usein fyysisiin rakenteisiin, tarkoittaa se myös mahdollisuutta osallistua työntekoon, harrastuksiin, kulttuuriin ja opiskeluun. Palveluiden saatavuus, välineiden käytettävyyden, tiedon ymmärrettävyys ja mahdollisuus osallistua itseä koskevaan päätöksentekoon ovat kaikki tärkeä osa esteettömyyttä. Monet esteettömyyteen tähtäävät määräykset parantavat rakennetun ympäristön turvallisuutta. Näitä ovat esimerkiksi valaistukseen, kontrasteihin, lattiapintoihin, kynnyksittäisiin kulkuväyliin ja turvallisiin porraskäyliin tehtävät ratkaisut. (Pesola 2009, 1-9.)

Suomen maankäyttö- ja rakennuslaki sekä –asetus edellyttävät muun muassa turvallisen, terveellisen, viihtyisän, sosiaalisesti toimivan ja eri väestöryhmien, kuten lasten, tarpeet tyydyttävän elin- ja toimintaympäristön luomista. Varhaislapsuus on ensimmäinen elämänvaihe, jossa toimintarajoitteisuuden kautta korostuu esteettömyyden tärkeys. Tässä elämänvaiheessa ollaan riippuvaisia niin ”henkilökohtaisesta avustajasta” kuin liikkumisen apuvälineistäkin. Jyrkät portaat ja luiskat, ahtaat tuulikaapit ja muutenkin hankalat tilaratkaisut ovat esimerkiksi lastenrattaiden kanssa liikkuvalla haasteellisia sekä asettavat näin ollen esteitä myös lapsen omatoimiselle liikkumiselle. Hyvän ja esteettömän ympäristön lähtökohta on pääreitit eli esimerkiksi pääsisäänkäynnin esteettömyys. Tärkeää olisi myös että olennaiset toiminnot, kuten ruokailu- ja wc-tilat asetettaisiin pääkulkureitin välittömään läheisyyteen. (Pesola 2009, 11–32.) Joensuun Perheentalon rahoitus ei remonttivaiheessa riittänyt täydellisen esteettömyyden toteuttamiseen, mutta tarvittavat suunnitelmat ovat kuitenkin olemassa valmiina rahoituksen mahdollisesti järjestyessä. (Sanomalehti Karjalainen 2013.) Kävijöiden mukavuuden ja turvallisuuden edistämiseksi esteettömyys-tavoitetta ei tulevaisuudessakaan kannata siis hylätä.

Moni esteettömyyteen liittyvä asia on ajankohtainen suunnittelu- ja rakennusvaiheessa, mutta ympäristöä voidaan muokata myös myöhemmässä vaiheessa erityistarpeiden ja käytön mukaan. Sisustusratkaisut ja materiaalit voivatkin olennaisesti vaikuttaa liikkumiseen, oppimiseen ja hahmottamiseen. Tilan sommitteluun ja sen käytettävyyteen vaikuttavat esimerkiksi tilan mitat, symmetria, vastakohtaisuudet, värit, kuviot, kalusteet ja materiaalit. Materiaaleja hankittaessa tulee ottaa huomioon ergonomia, kosteuden kesto, palonkesto, puhdistettavuus, huollettavuus, ulkonäkö sekä kulutuksen kesto. (Kontkanen 2011.)

Pienetkin asiat voivat vaikuttaa liikkumiseen, näkemiseen ja kuulemiseen. Ihmisen liikkumista voidaan helpottaa käyttämällä riittäviä kontrasteja sekä laadukasta väritystä ja valaistusta. Valaistuksen ja värien ei tule häikäistä, mutta niiden tulee olla riittävät. Valojen ja värien avulla voidaan auttaa myös hahmottamaan tilaa: mistä tasoerot alkavat ja mihin päättyvät ja missä kulkureitit kulkevat. Myös esteetön kuunteluympäristö edellyttää hyviä valaistusolosuhteita, sillä hyvässä valaistuksessa kuullun tukena nähdään myös puhujan ilmeet ja eleet. Hyvä kuunteluympäristö on akustisesti toimiva ja siinä on vähän taustamelua. Informaatiota voidaan lisäksi tarjota mahdollisuuksien mukaan visuaalisessa muodossa. (Pesola 2009, 11–32.) Kuvalliset ohjeet voivat siis olla sanallisia tehokkaampia ja niitä voidaan hyödyntää myös Perheentalon tiloissa kävijöitä opastaessa.

Perheentalon leikkihuoneessa on lapsilla mahdollisuus leikkiin. Lasten turvallisuuden edistämiseen kuuluukin lelujen ja muiden toiminnassa tarvittavien välineiden turvallisuudesta huolehtiminen. Lelu on lainsäädännön mukaan tavara tai materiaali, joka on suunniteltu alle 14-vuotiaiden lasten leikkeihin. Myös sellainen tavara, jolla on jokin muu käyttötarkoitus, mutta sitä on mahdollista käyttää selkeästi leluna, luetaan leikkivälineeksi. Lelulaki (1154/2011) asettaa selkeät vaatimukset lelujen mekaanisille, fysikaalisille, kemiallisille, syttyvyys- sekä sähköominaisuuksille. Lelulaissa on myös vaatimukset lelujen puhtaudelle ja hygieenisyydelle sekä leluista löytyville varoituksille ja merkinnöille. Lelujen on oltava turvallisia lasten leikeissä koko niiden käyttöajan ajan. Lelun rakenteen tulee olla esimerkiksi riittävän kestävä eivätkä lelujen kemikaalit saa vaarantaa terveyttä. Sama koskee lelujen pakkauksia.

Eriyistä huomiota on kiinnitetty alle kolmevuotiaiden lasten lelujen turvallisuuteen. Lelujen ja niistä mahdollisesti irtoavien osien on oltava mitoiltaan sellaisia, ettei pieni lapsi voi niitä niellä tai muutoin joutua tukehtumisvaaraan. Kaikissa leluissa tai niiden pakkauksissa on myös oltava CE-merkintä, joka on vakuutus siitä että lelu täyttää Euroopan Unionissa voimassa olevien lelusäännösten vaatimukset. (Turvallisuus- ja kemikaalivirasto 2013.)

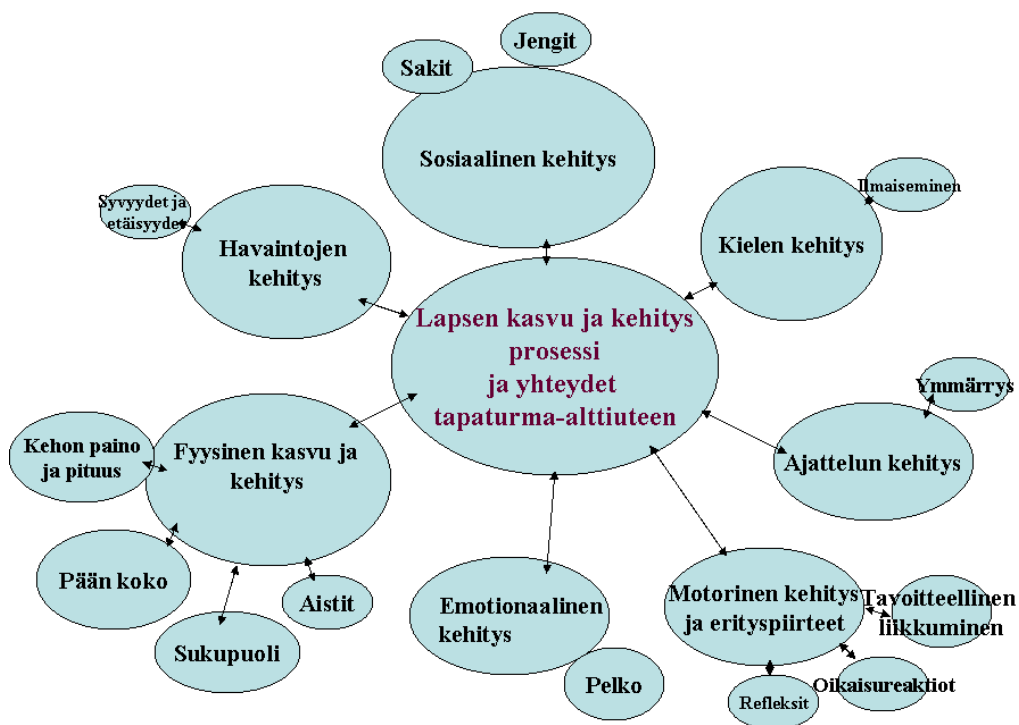
Ennen lelujen ja muiden välineiden hankkimista lapsille on hyvä tarkistaa tavarankin laatu. Tuotteessa on oltava asiaan kuuluvat merkinnät ja varoitukset, joihin tulee myös perehtyä. Teräviä tai esimerkiksi paisuvia leluja ei suositella lasten leikkeihin. Sama koskee kovaäänisiä leluja, jotka voivat väärin käytettynä aiheuttaa vaurioita kuulolle. Käyttöön otettavista leluista tulee poistaa ylimääräiset nauhat ja laput sekä tietenkin pakkausmateriaali. Erityisen tarkka täytyy olla ilmapallojen, lelujen täytteiden sekä magneettien osalta. Lelujen kuntoa täytyy säännöllisesti valvoa ja rikkiäiset lelut poistaa käytöstä välittömästi. Sekä lelujen, että muiden yleisissä tiloissa säilytettävien välineiden ja aineiden säilytykseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Erityisesti askarteluvälineet ja –aineet, kuten maalit ja liimat voivat olla lapsille haitallisia. Nykyisin on olemassa paljon esimerkiksi lapsille vaarattomia sormimaaleja, mutta aina satunnaiseen maisteluun soveltuvaa ja täysin turvallista ainetta ei ole saatavilla. Tällöin on huolehdittava aineiden ja välineiden asianmukaisesta käytöstä ja säilytyksestä. (Karlsdotter-Lindehag 2011, 19–23.)

Myös muut kuin leikkikäyttöön tarkoitetut yleisessä käytössä olevat aineet, kuten tiskiaine tai saippua, ovat myrkyllisiä joutuessaan elimistöön. Pakkausselosteet ja varoitukset tulee lukea tarkoin ja säilyttää aineet aina alkuperäisissä pakkauksissa. Kaikki erilaiset kemikaalit ja muut välineet tulee säilyttää lapsilta ulottumattomissa, mieluiten lukkojen takana. Jos lapsi nielee kemikaaleja tai haitallisen tavarankin osia, tulee olla yhteydessä terveydenhuoltoon. Aina vaaraa ei synny, mutta aineen tai tavarankin myrkyllisyys ja nielty määrä vaikuttavat myrkytyksen tai vaurion laatuun. (emt. 2011, 19–23.)

Tapaturmat selittävät 40 prosenttia 1-24 –vuotiaiden suomalaisten poikien ja nuorten miesten sekä 30 prosenttia tyttöjen ja nuorten naisten kuolemista. Muissa ikäryhmissä tapaturmien osuus kuolemanaiheuttajana ei ole läheskään yhtä suuri. Tyypillisimmät tapaturmat vaihtelevat eri ikävaiheissa. Vuosina 2003–2007 0-12-vuotiailla sairaalahoitoon useimmiten johtaneita syitä ovat olleet kaatumiset ja putoamiset, elottoman ympäristön mekaaniset voimat, eli törmääminen esineisiin tai esineiden kulkeutuminen ruumiiseen, sekä kuumuus tai kuumien aineiden kosketus. Kuolemaan useimmiten johtaneita syitä ovat olleet liikenne, hukkuminen sekä luonnonvoimille altistuminen. (Markkula & Öörni 2009, 23–26.)

Lapsen kehitysvaihe määrittää paljon sitä, mitkä ovat erityisiä vaaranpaikkoja erilaisissa toimintaympäristöissä. Lapsen pää ja raajat voivat joutua erilaisiin paikkoihin ja pienen lapsen luusto voi olla hyvin hauras. Lapsen luontainen aktiivisuus ja uteliaisuus voi viedä kehitystä eteenpäin, mutta myös saattaa lapsen vaaraan. Lapsilla voi olla suunnaton määrä energiaa, joka mahdollistaa toiminnan. Tämä on usein ongelmallista, sillä tietoa ei välttämättä ole vielä riittävästi ja arviointikyky kehittyä viimeisenä. Toisaalta lapsi oppii juuri tekemällä ja toimimalla. (Mattila 2013.)

Myös emotionaalinen kehitys vaikuttaa tapaturma-alttiuteen: pelko ja turvallisuuden tunne sekä suojaavat, että altistavat vaaroille. Kokemukset ja niistä saatu palaute opettavat lasta leikki-iässä, kun taas yleensä leikki-ikään jälkeen kielellinen ohjaus ja opetus ovat tärkeitä. Myös lapsen aistikokemukset ovat tärkeässä osassa lapsen turvallisuuden kannalta: näköaisti, kuuloaisti sekä niin ikään tuntoaisti varoittavat vaarasta. (emt. 2013.) Oheisessa kaaviossa (Mattila 2013) on esitetty tarkemmin lapsen kasvun ja kehityksen yhteydet tapaturma-alttiuteen.

Kuvio 1. Lapsen kasvun ja kehityksen yhteys tapaturma-alttiuteen. (Mattila 2013.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on kansallisessa lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn ohjelmassaan määritellyt toimenpiteitä, joiden avulla tapaturmia voidaan ehkäistä ja niiden vaikutuksia lasten ja nuorten terveyteen minimoida. Esimerkiksi kaatumisiin, putoamisiin ja muihin liikuntaan liittyvien vammojen osalta keskitytään turvallisuuden huomiointiin aina toimintaympäristöjä kehitettäessä, turvallisuuskasvatuksen lisäämiseen sekä väkivallan ja tapaturmien rajatapauksen tunnistamisen tehostamiseen terveydenhuollossa. Toimenpiteitä liikenneturvallisuuden edistämiseksi olisivat hyvän turvallisuuskulttuurin luominen, turvalaitteiden käytön tukeminen, liikenneympäristöihin tehtävät muutokset, kevyen ja julkisen liikenteen tukeminen sekä liikenneturvallisuuskasvatuksen tehostaminen. Myrkytysten aiheuttamien haittojen minimisointina sekä myrkytystapaturmien ehkäisynä pyritään kehittämään lainsäädäntöä, kasvuympäristöjä ja turvallisuuskasvatusta sekä esimerkiksi hyödyntämään Myrkytystietokeskuksen asiantuntemusta perheiden kanssa tehtävässä työssä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2009, 115–120)

Koska kaikkia tapaturmia, onnettomuuksia tai sairauskohtauksia ei pystytä ehkäisemään, ovat ensiaputaidot tärkeä osa arkipäivän turvallisuutta. Annettu ensiapu voi pelastaa loukkaantuneen tai sairastuneen hengen. Henkilö, joka on harjoitellut ensiapua, on valmiimpi toimimaan tositilanteessa. Tilanteessa tärkeintä on selvittää mitä on tapahtunut ja tarvitaanko hälyttää välittömästi lisäapua. Mahdolliset lisäonnettomuudet tulee estää ja hengenvaarassa olevat pelastaa. (Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö 2007, 130–140.)

Hätäensiapu on henkeä pelastavaa ensiapua, jonka avulla estetään sairastuneen tai loukkaantuneen tilan paheneminen sekä huolehditaan ammattiavun saamisesta paikalle. Mahdollisimman monen tulisikin olla tietoinen kuinka erilaisissa hätätilanteissa tulee toimia ja miksi. Esimerkiksi voidaan ottaa elvytystilanne, jossa elvytettävänä on aikuisen sijasta pieni lapsi. Auttajan on oltava tietoinen siitä, että pientä lasta ei voi elvyttää samalla tavalla kuin aikuista ihmistä, vaan painelu- ja puhallusvoima suhteutetaan lapsen kokoon. Alle 1-vuotiasta lasta elvytetään vain 2-3 sormella kun taas 1-8-vuotiasta kämmenen tyvellä. Ensiaputaitoja onkin tärkeää päivittää jatkuvasti ja ensiapuvälineet sekä -ohjeet

säilyttää paikassa, josta ne saadaan helposti ja nopeasti käyttöön. (emt. 2007, 130–140.)

4.2 Psykkinen kehitys ja hyvinvointi

Ihmisen kasvu on fyysinen ja psykkinen prosessi. (Aaltonen yms.2003, 108). Kehitys on jatkuva tapahtuma, jota säätelevät niin lapsen perintötekijät kuin hänen välittömän ympäristönsä vaikutus. Lapsen kehitystehtäviä ovat kiintymyksen, valppauteen, itsesuojeluun, fyysisiin tarpeisiin, tunteisiin, itsekontrolliin, oppimiseen ja leikkiin liittyvät tavoitteet. Aivojen ja psykkeen onnistunut kehitys edellyttää, että lapsi saa vanhemmiltaan ja hoivaajiltaan riittävää vuorovaikutusta ja huolenpitoa. Lapsen tarpeet tulee ymmärtää ja niihin vastata eikä lapsen tule kokea liikaa kielteiseksi koettuja tunteita. Lapsi muodostaa läheisiin aikuisiin kiintymyssuhteen, joka vaikuttaa lapsen kehitykseen olennaisesti. Kiintymyssuhteessa olevan aikuisen tehtävänä on sitoutua, suojella, vastata fyysisiin tarpeisiin, jakaa tunteita, vastata niihin ja osoittaa myötätuntoa. Rajojen ja sääntöjen asettaminen sekä opettaminen ja leikki ovat myös aikuisen vastuulla. (Puura 2012.) Perheentalon työntekijät kohtaavat työssään sekä lapsia, että heidän vanhempiaan. Onkin tärkeää, että työntekijät osaavat toimia lasten kanssa, ohjata ja auttaa erilaisia perheitä sekä tukea lasten psykkinen kehitystä ja hyvinvointia.

Lapsen aivot kehittyvät varhaisista raskausviikoista nuoruusikään asti. Tämä edesauttaa ihmisen mahdollisuuksia sopeutua hyvin erilaisiin olosuhteisiin. Toisaalta jatkuva kehittyminen altistaa ihmisen myös erilaisille vahingollisille kokemuksille. Traumaattisiin kokemuksiin, kaltoinkohteluun tai laiminlyöntiin liittyvät käyttäytymisen muutokset ja niiden taustalla olevat neurobiologiset muutokset ovat joskus jopa välttämättömiä elossa pysymisen ja selviytymisen kannalta. Glaser (2000) toteaa, että vahingolliset kokemukset voivat muuttaa aivojen toimintaa sekä rakennetta. Esimerkiksi ensimmäisiin elinvuosiin ajoittuva varhainen puutteellinen vuorovaikutus, kaltoinkohtelu tai pitkäkestoinen stressi ovat vahingollinen tekijä aivojen kehityksen kannalta ja vaikutukset voivat ulottua pitkälle kehitykseen. (Mäntymaa & Puura 2011a, 23–24.) Lapsen psykkinen hyvinvointi voi olla uhattuna esimerkiksi lasta järkyttävän tapahtuman tai kohda-

tun väkivallan kautta. Seuraukset voivat olla välittömiä, pitkäaikaisia tai pysyviä. Kaltoinkohtelu vääristää niin lapsen todellisuutta kuin lapsen kuvaa omasta itsestäänkin. (Turunen 2004, 187–196.)

Lapsen henkisen kehityksen kannalta tärkeitä ovat kognitiiviset taidot, eli uuden oppimiseen ja kokemiseen liittyvät taidot. Lapsen oppimiskokemuksiin vaikuttavat niin kulttuuriset, sosiaaliset kuin fyysisetkin ympäristöt, joissa yksilö kehittyy ja elää. Ympäristö antaa oppimiskokemuksille mahdollisuuksia, mutta asettaa sille myös rajoja. Myös lapsen oma kehitys asettaa oppimiselle ja uusien asioiden kokemiselle rajoja. Pieni lapsi hahmottaa maailmaa havaintojen ja toimintojen avulla, kun taas isompi yleensä enemmän kielen avulla. Lapsi ihmettelee ja tutkii, lopulta kielen kehittyessä kyselee. Lapselle pitäisi antaa kuitenkin valmiiden vastausten lisäksi myös mahdollisuus omaan oivaltamiseen. Tämä kehittää lapsen luovuutta ja ajattelun joustavuutta. Lapsella on luontoinen kyky hankkia tietoa maailmasta, mutta merkittäviä ovat myös ne virikkeet, joita aikuinen tarjoaa. Aikuisella onkin vastuu ja valta siihen, millaisia virikkeitä lapselle tarjotaan. Pelkkä ihmettely ei siis riitä, vaan ympäristön on oltava aikuisen johdolla motivoiva ja virikkeellinen. Tärkeintä kognitiivisten taitojen osalta on, että lapsella on mahdollisuus kehittyä kokonaisvaltaisena persoonana turvallisessa, hyväksyvässä ja motivoivassa ympäristössä. Tämä tarkoittaa johdonmukaisia rajoja ja sääntöjä, mutta myös joustavuutta ja sallivuutta. (Aaltonen 2003, 109–141.)

Lapsen psyykkisen hyvinvoinnin tila selviää tarkastelemalla lasta, hänen vuorovaikutustaan sekä perhettään. Tärkeää on ottaa huomioon se, kuinka iän mukaisella tasolla lapsi toimii, miten hän erilaisiin asioihin reagoi, millainen hänen ulkoinen olemuksensa on, miten hän kommunikoi ja on vuorovaikutuksessa sekä miten esimerkiksi hänen motoriikkansa on kehittynyt. Myös lapsen itsesäätelykeinot, tunteet, mielialat ja leikkiminen kertovat lapsen kanssa työskentelevälle paljon lapsen hyvinvoinnista. (Mäntymaa & Puura 2011b, 271–276.) Vanhemman oma psyykkinen hyvinvointi heijastuu tutkimuksien mukaan myös lapseen. Jos vanhempi on psyykkisesti sairas ja sairauteen liittyy esimerkiksi väkivallan uhka, lapsen turvallisuuden tunne voi heikentyä merkittävästi. Oman vanhemman sairaus voi myös aiheuttaa lapselle esimerkiksi ahdistusta, syyllisyyden tai erilaisuuden tunnetta sekä pelokkuutta. (Leijala 2004, 177–178.)

Perheentalon työntekijöillä on mahdollisuus havaita matalan kynnyksen toiminnassa lasten tai perheen jäsenten pahoinvointi sekä tukea ja auttaa tarvittaessa. Tämä taas vaatii työntekijältä kykyä tulkita lasta ja lapsen käyttäytymisen tarkoitusperiä. Kannisen ja Sigfridsin mukaan ihmisellä on periaatteessa kaksi erilaista toimintavaihdetta: ulospäin virittäytynyt vaihde sekä hätävaihde. Näiden pyrkimyksenä on turvata ihmisen selviytyminen. Jos ihminen kokee olonsa kaikin puolin turvallisiksi, hän suuntaa huomionsa itsestään ulospäin. Silloin kun ihminen kokee itsensä uhatuksi, ihminen kokee taistelu- tai pakenemisreaktion tai saattaa jäähmettyä täysin paikoilleen. Lapsilla turvattomuuden tunne voi ilmetä itkuna, takertumisena aikuiseen tai esimerkiksi väkivaltaisena tai levottomana käytöksenä. Lapsi tarvitsee turvallisen aikuisen tukea niissä tilanteissa, jotka häntä erityisesti pelottavat tai stressaavat. Tällaisia stressaavia tilanteita voivat varsinkin pienimmille lapsille olla esimerkiksi yksinkertaiset siirtymätilanteet, kuten pukeminen tai vessassa käynti sekä yksin jääminen ja vanhemmista eroamis -tilanteet. (Kanninen & Sigfrids 2012, 28–31.)

Lapsen psyykkeeseen vaikuttaa olennaisesti perheen psykososiaalinen tilanne. On huomattava, että perheen kannalta myönteinenkin asia voi aiheuttaa lapselle stressiä, esimerkkinä vaikkapa pikkusisaruksen syntyminen. Vanhemman toimintakyky on kuitenkin olennainen lapsen hyvinvointiin vaikuttava tekijä. Lapsen psyykkisen ja fyysisen kaltoinkohtelun riskin tunnistamista edesauttaa vanhempien voimien ja toimintakyvyn havainnoiminen. Lapsen fyysisen huolenpidon tai läheisyyden laiminlyöminen, vanhemman kielteinen tai vihamielinen suhtautuminen lapseen tai vanhemman epärealistinen kuva lapsen tarpeista tai kyvyistä ovat merkkejä vanhemman toimintakyvyn heikkenemisestä. Vanhempien toimintakykyä voidaan perheiden kanssa tehtävän työn kautta tukea ja näin edistää lapsen kehitystä ja hyvinvointia. Vanhemmat tarvitsisivat yhä enemmän esimerkiksi erilaisia vertais- ja leikkiryhmiä tukemaan vanhemmuuden taitoja sekä myönteistä lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta. Myös konkreettinen apu lapsen- ja kodinhoitoon voi ratkaisevasti edistää vanhemman jaksamista. (Mäntymaa & Puura 2011b, 282–284.) Tällaista toimintaa ollaan toteuttamassa myös Joensuun Perheentalossa, jossa järjestetään esimerkiksi yökylätoimintaa, lapsiparkki sekä lasten ja vanhempien yhteisiä leikkikerhoja. (Perheentalo 2012.)

Joskus perheessä on niin suuria ongelmia, että perheenjäsenen henki voi olla uhattuna. Yhteisiä tekijöitä Suomessa vuosina 2003–2012 tapahtuneissa perhesurmista ovat olleet vanhempien taloudelliset vaikeudet, parisuhdeongelmat, mielenterveysongelmat ja väkivaltainen käyttäytyminen. Suuressa osassa tapauksista tekijät ovat itse tunnistaneeet pahoinvointinsa ennen tapahtumia, puhuneet ongelmista läheisille tai hakeneet esimerkiksi apua parisuhteeseensa tai mielenterveysongelmien oireisiin. Valitettavan usein varsinainen väkivallan uhka ei kuitenkaan ole tullut ilmi tai tekijä halunnut ottaa vastaan riittävästi tarjottua apua. Lähes kaikissa tapauksissa kuitenkin väkivallan uhka on ollut enemmän tai vähemmän selkeästi nähtävissä perheen arjessa. Asiantuntijat ovatkin pohtineet mitä on tehtävissä, jotta perheiden pahoinvointia ja esimerkiksi väkivaltaisia tekoja voitaisiin ehkäistä. Ratkaisuksi on esitetty matalan kynnyksen palvelujen riittävää tarjontaa, ihmisten tukemista esimerkiksi erolanteissa, moniammatillisen työskentelyn lisäämistä sekä ihmisten ohjaamista oikeiden palveluiden pariin. (Ewalds, Taskinen & Piispa 2012, 11–30.) Joensuun Perheentalolla ennaltaehkäisevää työtä tehdäänkin moniammatillisessa yhteisössä ja talolla järjestetään esimerkiksi erilaisia vertaisryhmiä ja koulutuksia vanhemmille. (Perheentalo 2012.)

Väkivallan tai esimerkiksi väkivallan uhka on tietyllä tavalla läsnä julkisena ja avoimena kokoontumispaikkana toimivassa tilassa. Perheentalon työntekijöiden tulee tietää kuinka toimia uhkaavien tilanteiden aikana sekä niiden jälkeen, jotta lapset eivät menetä turvallisuuden tunnettaan. Itäpuiston (2013) mukaan esimerkiksi päihteiden vaikutuksen alaisena olevan aikuisen kohtaaminen on lapselle pelottava ja epämiellyttävä kokemus. Tilanteen ennalta arvaamattomuus ja mahdollinen väkivallan uhka pelottavat lasta, varsinkin jos kyseessä on itselle tuttu henkilö tai perheenjäsen.

Työntekijällä on oltava valmiudet kohdata uhkaavasti käyttäytyvä henkilö henkilövahinkojen ja muiden haittojen ehkäisemiseksi. Koska väkivalta ei kuulu turvalliseen lapsuuteen ja voi aiheuttaa fyysisiä ja psyykkisiä haittoja, on lapsia suojeltava kaikin keinoin väkivallan kohtaamiselta. Varsinkin perhe- ja lähisuhdeväkivallan todistamisen on todettu olevan haitallista lapsille. Lapsi voi kokea turvattomuuden tunnetta sekä fyysisiä ja pitkäkestoisiaakin psyykkisiä stressireaktioita, jotka vaihtelevat yksilökohtaisesti. Lapsi ei voi samalla tavalla puolus-

taa itseään kuin aikuinen ihminen ja tarvitsee myös tilanteiden jälkikäsitteilyyn ammattitaitoisen aikuisen apua. (Ensi- ja turvakotien liitto 2013.)

4.3 Sosiaaliset tekijät

Sosiaalinen ympäristö tarkoittaa ihmisiä, joiden kanssa ollaan tekemisissä sekä ryhmiä, joihin kuulutaan. Lapsen ensimmäinen ja merkittävä sosiaalinen ympäristö on hänen perheensä, jolta lapsi omaksuu tietoa, arvoja, asenteita ja käyttäytymismalleja. Myöhemmin elämässä samoja asioita omaksutaan ystäviltä, sukulaisilta, naapureilta ja muilta läheisiltä ihmisiltä. Muut ihmiset ja tunne kuumisesta johonkin ryhmään ovat tärkeitä yksilölle. Ihminen haluaa tulla hyväksytyksi ja pyrkii yleensä käyttäytymään sosiaalisten vaatimusten mukaisesti. Sosiaalisen ympäristön kanssa eletään vastavuoroisessa suhteessa, jonka kautta saadaan palautetta niin itsestä kuin käyttäytymisestä. Nämä palautteet muokkaavat asennetta itseen ja elämään. (Aaltonen yms. 2003, 111.) Joensuun Perheentalo on yhteisöllinen talo, jossa perheet ja lapset kohtaavat toisiaan. Talolla voidaan tulevaisuudessa järjestää ryhmätoimintaa, jossa ohjaajan merkitys sosiaalisten suhteiden edesauttajana voi olla korvaamaton. Erilaisista lähtökohdista tulevat lapset rakentavat vertaisryhmiä, joiden toiminta ei välttämättä aina ole yksinkertaista.

Vertaisryhmien kaverit ja ystävät tulevat lapselle entistä tärkeämmiksi ajan myötä. Kaveri- ja ystävyys-suhteiden kautta lapsi voi harjoitella erilaisia rooleja ja muodostaa samalla omaa identiteettiään. Lapsi opettelee esimerkiksi kuuntelemaan muita ja toimimaan ryhmän jäsenenä. Ystävyys-suhteiden puuttuminen tai muiden lasten osoittama pitkäaikainen hyljeksintä voivat johtaa huonon itsetunnon kehittymiseen ja lapsi saattaa kokea jatkossakin itsensä epävarmaksi sosiaalisissa tilanteissa. Vaikka lasten väliset ristiriidat ratkeavatkin usein itsestään, tarvitaan välillä myös aikuisen apua erilaisissa vuorovaikutustilanteissa toimimiseen ja ristiriitojen ratkaisemiseen. (Aaltonen ym. 2003, 163.)

Sosiaaliset yhteisöt pidentävät elinikää ja kohentavat elämänlaatua. Syrjäyttäminen, kiusaaminen, epätasa-arvoinen kohtelu tai ryhmästä erottaminen voivat näkyä samantapaisina reaktioina ihmisen aivoissa kuin fyysinen kipu. Turvalli-

nen ja luottavainen vuorovaikutus taas edistää muun muassa oppimista. (Marjanen & Marttila & Varsa 2013, 9.) Vaikka lapset muodostavat itse hyvinkin onnistuneesti omia yhteisöjään, ne ovat pääasiassa pieniyhteisöjä. Kasvattajaa ja aikuista tarvitaan korostamaan pienistä ryhmistä koostuvan yhteisön yhteenkuuluvuutta ja kokoamaan ryhmästä yksi iso toimiva yhteisö. (Marjanen & Ahonen & Majoinen 2013,66.) Perheentalolla voidaan järjestää esimerkiksi säännöllisesti toistuvaa kerhotoimintaa, jonka myötä ohjaajan tulee olla valppaana edistääkseen myös lasten sosiaalisen turvallisuuden toteutumista. Ohjaamisen lisäksi ohjaajan tulisi näin ollen esimerkiksi havainnoida lasten välistä vuorovaikutusta ja puuttua rakentavasti mahdollisiin ongelmatilanteisiin. Tämä edellyttääkin luonnollisesti ohjaajalta taitoa havaita merkkejä esimerkiksi kiusaamisesta tai lasten välisestä epätasa-arvosta.

Myös fyysisellä ympäristöllä on suuri vaikutus lapsen psykososiaaliseen kehitykseen ja vuorovaikutustaitoihin. Hyvä leikkiympäristö luomalla ja pieniä tekijöitä huomioon ottamalla voidaan vaikuttaa leikin aikana syntyviin vuorovaikutustilanteisiin. Ryhmän kokoonpano, suunnitellut leikit ja toiminnot sekä käytettävät välineet ja materiaalit tarjoavat erilaisia mahdollisuuksia. Leluja ja materiaaleja mietittäessä voidaan ottaa huomioon se, miten lapset voisivat harjoitella yhdessä toimimista, vuoron odottamista tai vaikkapa toisen auttamista. Esimerkiksi ison yhteisen taulun maalaaminen on hyvä keino kartuttaa yhteistyötaitoja. On hyvä pitää mielessä toimintoja suunniteltaessa myös haastavampien lasten vahvuuksien ja mielenkiinnon kohteiden hyödyntäminen, jotta lapset pystyisivät saamaan myönteisiä leikkikokemuksia. (Kanninen & Sigfrids 2012, 184–186.)

Lasten vuorovaikutukseen ja sosiaaliseen turvallisuuteen voidaan vaikuttaa myös sisustuksen keinoin. Vuorovaikutusta pystytään edistämään niin istumajärjestyksellä, värien, valaistuksen kuin etäisyyksienkin avulla. Sisustus ja tilan ryhmittely voi vaikuttaa turvallisuuden tunteeseen. Tilaa voidaan jäsentää ja selkeyttää niin sanottuihin tukialueisiin, jotka eritellään sen mukaan mihin tarkoitukseen eri alueita käytetään. Tarkoituksia voivat olla esimerkiksi lepo tai rentoutuminen, harrastukset tai leikki sekä vuorovaikutus ja seurustelu. Näillä kaikilla alueilla on erilaiset tavoitteet, jotka huomioidaan sisustuksessa. Alueiden käyttötarkoitus vaikuttaa siihen, miten huonekalut ryhmitetään ja miten voidaan luoda esimerkiksi intiimi tai turvallinen tunnelma tilaan. (Kontkanen 2011.)

Sosiaalista kanssakäymistä ja yhdessä toimimista ohjataan lainsäädännöllä. Työssä perheiden kanssa on otettava huomioon niin lasten, vanhempien kuin työntekijänkin oikeudet. Esimerkiksi Suomen perustuslaki (11.6.1999/731) turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden, yksilön vapauden ja oikeudet, sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Perustuslaki määrittelee ihmisen perusoikeudet liittyen liikkumiseen, kieleen, kulttuuriin ja yksityisyyteen. Yhdenvertaisuuslain (20.1.2004/21) mukaan ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjinnällä tarkoitetaan henkilön kohtelua epäsuotuisimman joko välillisesti tai välittömästi verrattuna muihin tai esimerkiksi henkilön arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri.

Esimerkkinä yhdenvertaisuudesta voisi käyttää kulttuurierojen hienovaraista huomioimista. Suomalainen yhteiskunta on monimuotoistunut varsin lyhyessä ajassa. Pelastakaa Lapset ry:n (2012d, 3) mukaan monikulttuurisuus ja moniarvoisuus voivat rikastaa elämää, mutta muutoksen nopeus voi taas kasvattaa kielteisiä vastareaktioita. Esimerkiksi asenneilmapiiri erilaisia vähemmistöjä kohtaan on koventunut ja muun muassa vihapuheet lisääntyneet Suomessa. Joensuun kaupungin turvallisuussuunnitelmassa (2009) monikulttuurisuuteen liittyvinä riskeinä on nähty ainakin monikulttuurisuuden huomioimattomuus palvelujen järjestämisessä ja kehittämisessä sekä rasistinen käyttäytyminen ja rikollisuus. (Joensuun kaupunki 2009, 32–33.)

Myös Joensuun Perheentalolla tehtävässä työssä kävijöiden moninaisuuden ja erilaisuuteen on kiinnitettävä huomiota. Kannisen ja Sigfridsin (2012, 189) mukaan lasten kanssa tehtävässä työssä moninaisuuden huomioiminen voisi olla esimerkiksi lapsen kotikielen ja kulttuurin tuomista näkyviin myönteisellä tavalla. Lisäksi tiloissa ja välineissä voidaan huomioida moniarvoisuus- ja kulttuurisuus. Nukkejen ihonväri ja muu leikkivälineistö voi olla kulttuurisesti monimuotoista sekä leikit ja laulut erilaisuudesta kertovia tai jopa kokonaan erikielisiä.

Erilaisuuden ja yhdenvertaisuuden huomioimiseen voi olla myös toisenlaisia lähestymistapoja. Yksi lapsia eri ryhmiin jakava piirre on sukupuoli, jolla on vaikutuksia niin yksilön kuin yhteisönkin näkökulmasta. Sukupuolisensitiivisyys on työtapa ja keino huomioida sukupuoli sekä hyväksyä esimerkiksi erilaiset sukupuolisuuden ilmenemismuodot. Sen avulla voidaan tarjota erilaisuutta arvostavaa ja yhdenvertaista toimintaa sekä kokemusta tulla arvostetuksi, kuuluksi ja nähdyksi juuri sellaisena kuin on. (Anttonen 2007, 53–54.)

Sukupuolisensitiivisyyteen voidaan vaikuttaa pientenkin yksityiskohtien kautta. Työntekijä voi pohtia omaa suhtautumistaan sukupuolirooleihin ja sen vaikutusta omaan käyttäytymiseensä lasten kanssa. Lapsille tulisi antaa mahdollisuus edustaa ja toteuttaa sukupuoltaan haluamallaan tavalla ja heidät tulisi nähdä ennemminkin yksilöinä kuin tietyn sukupuolen edustajina. Esimerkiksi niinkin pienellä yksityiskohdalla, kuin leikkivälineiden paikoilla voidaan vaikuttaa sukupuolistereotyyppien toteutumiseen. Barbit voivatkin lähteä autoradalle ja autot asua vaikkapa nukkekodissa. Perinteisiä tyttöjen ja poikien leluja voidaan siis esimerkiksi sotkea keskenään, jotta kaikki lelut olisivat niin sanotusti kaikkien lasten käytössä. Tiettyjen normien rikkomisella aikuisjohtoisesti voidaan ehkäistä lapsiryhmässä esimerkiksi kiusaamista ja eriarvoisuutta. (Perheen aika 2011.) Kuten jo aiemmin on todettu, hyväksytyksi tuleminen on osa turvallisuutta, joten esimerkiksi sukupuolisensitiivisyyden kautta on mahdollista rakentaa turvallista toimintaympäristöä.

4.4 Osallisuus ja turvallisuuskasvatus

Pelastakaa Lapset ry:n tärkeänä arvopohjana toimii Yhdistyneiden Kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimus. (Pelastakaa Lapset ry 2009). Sopimus hyväksyttiin Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksessa vuonna 1989 ja se on laaja lapsen oikeuksien peruskirja. Sopimus sitoo peruskirjan hyväksyneitä valtioita oikeudellisesti ja oikeuksien noudattamista valvoo erillinen komitea. Suomi ratifioi sopimuksen 1991 ja tämä merkitsee sitä, että sopimus voi jopa ohittaa kansalliset säädöksemme. Lapsella tarkoitetaan sopimuksessa kaikkia alle 18-vuotiaita ja siinä taataan lapselle oikeus esimerkiksi elämään, nimeen ja kansalaisuuteen, mielipiteeseen, ilmaisuvapauteen, ajatuksen, omantunnon ja uskon-

non vapauteen sekä suojeluun ja huolenpitoon. Lapsen oikeuksien sopimuksen tavoitteet on tiivistetty kolmeen eri kategoriaan: ”provision, protection ja participation”. Lasten tulee saada riittävä osa yhteiskunnan voimavaroista, heitä tulee suojella ja heistä tulee pitää huolta sekä heille tulee suoda oikeus osallistua iän ja kehitystason mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon. (Aaltonen ym.1997, 10–12.) Lapsen suojelu ja siihen käytettävät resurssit saattavat kuitenkin usein saada yhteiskunnassa enemmän painoarvoa kuin lapsen osallisuus. Näin tapahtuu, vaikka tutkimusten mukaan osallisuus lisää konkreettisesti lasten turvallisuutta. (Pelastakaa Lapset ry 2012b, 4).

Lapsen edun tulisi olla aina etusijalla päätöksiä tehdessä. Suomi on saanut tunnustusta muun muassa kattavasta sosiaaliturvajärjestelmästä, terveydenhuollosta, päivähoitojärjestelmästä sekä sosiaalipalveluista. (Aaltonen ym. 1997, 10–12.) Kuitenkin YK:n määräaikaisraportin loppulauselman mukaan Suomella on korjattavaa erityisesti pienten lasten mielipiteen huomioimisessa lapsia itseään koskevissa asioissa. Suomelta odotetaan myös toimenpiteitä, jotta aikuiset huomioisivat ja toteuttaisivat lapsen parhaan edun päätöksiä tehtäessä. Lapsella itsellään on oikeus ilmaista mielipiteensä ja ne täytyy huomioida (Pelastakaa Lapset ry 2012b, 3.) Pelastakaa Lapset ry:n (2012, 8–10) laatiman Osallisuuden ohjeistuksen mukaan lasten kanssa tulisikin yhdessä kehittää osallisuustapoja ja tiedon saantia. Lasten kanssa keskusteltaessa ja asioita päätettäessä tulee käyttää lasten ymmärtämiä ilmaisutapoja ja heidän tulee olla tietoisia oikeuksistaan tulla suojelluksi ja tietää mistä saadaan tarvittaessa apua. Myös Joensuun Perheentalon yksi tärkeistä arvoista on lapsen osallisuus, jota pyritään edistämään yhdessä vaikuttamismahdollisuuksien ja lapsilähtöisyyden kanssa. (Joensuun Perheentalo 2013).

Lasten osallisuus liittyy olennaisesti tiloihin ja niiden kokemiseen. Lapsuutta suojellaan ja varjellaan ruumiillisesti vaaralliseksi oletetulta ympäristökokemukselta, mutta yhä enemmän samalla myös näkemiseltä ja kokemiselta. Hallitsemisen sijaan riskejä vältellään viimeiseen saakka. Kiellot ovat arkipäivää, lapsuus näyttäytyy pelkästään riskinä, vanhemmat jopa kykenemättömiltä huolehtimaan lapsistaan ja yhteiskunta vaarallisena lapsille. Vapaan liikkumisen ja omien rajojen kokeilun mahdollisuus ympäristöä käyttäen ei ole enää kaikille lapsille itsestään selvä asia. Turvallisuuskeskeisessä ajattelussa esimerkiksi

luonto ja rakennettu kaupunkiympäristö ovat lapselle ennemminkin uhkia kuin mahdollisuuksia. (Setälä 2012, 177–188.)

Liika suojele voi olla kuitenkin lapsen omaa toimijuutta estävää ja kehitystä jarruttavaa. Toimijuudella tarkoitetaan lapsen käytössä olevia voimavaroja, niiden käyttämisen tapoja sekä sitä, miten lapsi toiminnallaan vaikuttaa lähiyhteisöihinsä sekä elettyyn tilaan. Lapsi voidaan nähdä jopa täysin kyvyttömänä arvioimaan erilaisia liikkumiseen ja tekemiseen liittyviä riskejä. Lapsi ei kuitenkaan kunnolla voi oppia toimimaan esimerkiksi liikenteessä, reagoimaan muihin liikkujiin tai rakentamaan omakohtaista suhdetta ympäristöön, jos aikuinen asettaa jatkuvasti kieltoja tai ”suojaus” lapsen ja ympäristön välille. (emt. 2012, 177–188.)

Lasten tarpeiden huomioiminen ja lasten osallisuus ovat tapaturmien ehkäisyn lähtökohtia. On löydettävä tasapaino lapsen liikkumisen, ympäristösuhteen luomisen sekä turvallisuuden välillä. Tämä tarkoittaa sitä, että lasta tulee kannustaa tutustumaan ympäristöönsä, mutta samalla suojele lasta. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2007.) Pesosen (1996) mukaan lapset itse arvostavat luonnonläheisiä alueita. Liian valmiiksi suunnitellut leikkipaikat eivät välttämättä jaksaa motivoida lapsia pitkään. Esimerkiksi vesi ja hiekka ovat luonnon omia rakennusaineita, jotka tarjoavat kaikenikäisille lapsille mahdollisuuksia muokata ja rakentaa. Lapset haluavat myös toimia ympäristöissään: kieppua, kiipeillä, hyppiä, liukua ja rakentaa. Lapset pitävät pienistä paikoista joissa voi olla piilossa aikuisilta. Lapset odottavat ympäristöltään kuitenkin myös aikuisten yhteistyötä ja turvallisuutta. (Aaltonen ym. 2003, 111.)

Lapset ovat luontaisesti uteliaita ja erilaiset asiat kiinnostavat heitä, vaikka ikä ja kehitys eivät vielä riittäisikään niihin tutustumiseen. Aikuisen valvova silmä ei voi ylettyä aina kaikkialle ja juuri tämän takia lapsen on hyvä oppia tunnistamaan uhkatilanteita, saatava tietoa oikeudestaan olla turvassa ja pysyä esimerkiksi fyysisesti koskemattomana sekä harjoiteltava keinoja itsensä suojelemiseksi. Erityisen tärkeää on turvataitojen opettaminen erityistä tukea tarvitseville lapsille, sillä heillä ei välttämättä ole taitoja toimia uhkaavissa tilanteissa esimerkiksi miellyttämisen halun vuoksi. (Lajunen ym. 2005, 18.)

Vaikka ympäristö pyritäänkin huolehtimaan usein mahdollisimman turvallisiksi, voi kuka tahansa tarvita apua onnettomuuden tai sairaskohtauksen kohdatessa. Myös lapset osaavat auttaa ja toimia, mutta se vaatii tietenkin harjoittelua. Hyvin nuori lapsi voi oppia ensiapua ja esimerkiksi leikin varjolla harjoitella yksinkertaisia ensiaputaitoja. Lapsen kanssa voidaan yhdessä lisäksi miettiä ympäristön vaaranpaikkoja, sekä niiden turvallisuuden lisäämistä, jolloin lapsi saa itsekin osallistua ympäristön turvallisuuden edistämiseen. (Keränen 2012, 4-91.) Lapsen näkökulma voitaisiin aktiivisesti ottaa huomioon myös Perheentalolla tiloja ja toimintoja suunnitellessa.

Turvataitokasvatuksen avulla lapset saavat luvan ja keinoja itsensä suojelemiseen. (Lajunen ym. 2005, 19). Osallisuus taas lisää hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuuden tunnetta. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2007, 2). Hauraaksi ja haavoittuvaksi ajateltu lapsi voikin siis olla myös osaava ja kykenevä selviytyjä. Nykylapsuutta määrittävä huoli- ja riskipuhe voi turhaan rajoittaa lasten omaehtoista tutustumista ympäristöön ja sitä myöten heidän osallisuuttaan eri tiloissa. Lapselle olisi annettava, aikuisen suojeluhalusta huolimatta, mahdollisuus kehittää itseään ja taitojaan. Näin myös suojellaan lasta entistä paremmin ja tarjotaan hänelle eväät kehittymiseen ja selviytymiseen elämässä. (Setälä 2012, 200.)

4.5 Turvallinen aikuinen

Mitä ovat ne olennaiset aikuisen ammattitaitoon ja henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, sekä osaamiseen ja vastuukysymyksiin liittyvät asiat, jotka tulee lasten turvallisuuden näkökulmasta ottaa huomioon? Esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry:n Osallisuuden ohjeistuksen (2012b, 10) mukaan aikuisten tulisi laatia lasten suojeluun ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä ja arvioida jatkuvasti voiko joku toiminta tai työskentelytapa aiheuttaa lapsen hyvinvointia uhkaavia seurauksia. Henkilökunnan tulisi myös olla tietoisia esimerkiksi lainsäädäntöön liittyvistä eettisistä velvoitteistaan ja vastuistaan. Ohjeistuksen mukaan kiusaaminen, henkinen tai fyysinen vahingoittuminen, hyväksikäyttö sekä muut haitalliset seuraukset lapselle on ehkäistävä kaikin mahdollisin keinoin. Lasten kanssa tehtävää työtä ohjaa lisäksi lastensuojelulaki (13.4.2007/417), jonka tavoitteena on

turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lain mukaan vanhemmalla tai huoltajalla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja tätä kasvatustehtävää tulee kaikkien lasten ja vanhempien kanssa työskentelevien tukea.

Aikuisen perustehtävänä on lapsen toiminnan ohjaaminen. Vuorovaikutukseen kuuluu se, että aikuinen ohjaa toimintaa, säätelee lapsen tunnetiloja ja kasvat-
taa lasta. Aikuisen on kyettävä ohjaamaan lasta tämän ikään ja kehitystasoon sopivalla tavalla, esimerkiksi tarjoamalla lapselle onnistumisen kokemuksia sel-
laisten toimintojen muodossa, jotka ovat lapselle sopivia. Leikki parantaa lapsen
ja aikuisen vuorovaikutusta ja leikillä lähestyvä aikuinen on huumorintajuinen,
kekseliäs ja lämmin. Ammattitaitoinen aikuinen osaa hyödyntää leikin maailmaa
ja leikinomaista lähestymistä ohjattaessaan lasta. Lasten välisessä leikissä on
yleensä eri tarkoitukset kuin aikuisen ja lapsen välisessä leikissä ja aikuisen
on esimerkiksi mahdollisuus rakentaa leikki niin, että lapsi saa myönteisiä on-
nistumisen kokemuksia. (Kanninen & Sigfrids, 2012, 96–97.)

Varsinkin lapsiryhmän kanssa työskenneltäessä on otettava huomioon se, että
hyvän ryhmän toiminnan edellytyksenä on ohjaajan ja lapsen välinen vuorovai-
kut. Tärkeää on se, että myönteisyys säilyy ja rakenteet mahdollistavat turval-
lisen kasvualustan. Esimerkiksi myönteinen palaute ja kannustaminen voivat
vähentää häiritsevää käyttäytymistä. Lasten käyttäytyessä haasteellisesti aikui-
sen on ymmärrettävä mitä lapsen käyttäytymisellään haluavat kertoa sekä käyt-
tää asianmukaisia ja ikäkauteen sopivia keinoja puuttumisessa esimerkiksi ei-
toivottuun käytökseen. Ennaltaehkäisevänä tekijänä vaikeissa tilanteissa toimi-
vat hyvin suunnitellut struktuurit, siirtymät ja toimintaympäristö. Seuraamusten
ketju luo turvallisuutta, joten aikuisen on oltava aina johdonmukainen lapsiryh-
mää ohjattaessaan. (emt. 154–163.)

Lapsen kanssa työskentelevän tulee olla tietoinen myös omista käyttäytymis-
malleistaan ja varsinkin omasta tunteidensäätelystään. Tärkeäksi kokonaisuus-
deksi muodostuu sanaton viestintä, eli ilmeet ja eleet. Kannisen ja Sigfridsin
(2012, 91–94) mukaan lapsi aistii ja tulkitsee huomattavasti herkemmin ympä-
ristön tunneilmapiiriä ja tunneilmaisuja kuin esimerkiksi puhetta. Vaikka kieli
kehittyy useimmiten kommunikaation välineeksi vasta toisella ikävuodella, lap-

set havainnoivat pitkään sen jälkeenkin hyvin herkästi aikuisten ilme- ja elekieltä. Lapsi usein perustaa turvallisuutensa, luottamuksensa ja rauhoittumisensa ilme- ja elekielen varaan. Kykyä reagoida lapsen tunnekielillä kutsutaan sensitiivisyydeksi. Sensitiivinen aikuinen kykenee esimerkiksi ilmaisemaan aitoja ja myönteisiä tunteitaan lapselle, olematta kuitenkaan keinotekoisesti positiivinen. Jos aikuinen on totinen tai hiljainen, lapsi tulkitsee hänet helposti vihamieliseksi tai kylmäksi. Toisaalta aikuisen tulee tarjota lapselle myös kokemus siitä, että hän pystyy hallitsemaan varsinkin omat kielteiset tunnereaktionsa. On tärkeää, että aikuinen osaa esimerkiksi huutamisen sijaan sanoittaa rauhallisesti oman tunnetilansa, esimerkiksi lapsen lyödessä aikuista kertoa lapselle että ”lyöminen sattuu ja siitä tulee paha mieli”. Kiukun osoittaminen lapselle taas voi vaikuttaa lapsen omaan tunnesäätelyyn heikentävästi. (emt. 2012,91–94.)

Työntekijän tulee ottaa huomioon organisaationsa käytännöt ja ohjeet sekä lainsäädäntö lasten turvallisuuden parantamiseksi. Esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry on laatinut yhteiset toimintaohjeet lasten suojelemiseksi väkivallalta ja hyväksikäytöltä (2009). Toimintaohjeet sisältävät sitoumuksen sekä toimintaohjeita, joista kaikkien järjestön toiminnassa mukana olevien tulee olla tietoisia. Sitoumuksessa korostetaan, että kaikenlaisessa lasten pahoinpitelyssä sekä hyväksikäytössä on kyse lasten oikeuksien loukkaamisesta, jolloin ne eivät ole milloinkaan hyväksyttäviä. Tärkeää on myös se, että yhteistyötä tehdään vain sellaisten toimijoiden kanssa, joiden arvot ja toiminta ovat Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisia. Suojellakseen lapsia pahoinpitelyltä ja hyväksikäytöltä Pelastakaa Lapset varmistaa, että kaikki toiminnassa mukana olevat ovat tiedostavat ja ehkäisevät lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ja sen uhkaa sekä tietävät toimenpiteet joihin ryhdytään silloin, kun huolenaiheita ilmaantuu. Toimijoiden on myös huolehdittava, että lapsi saa tarvitsemansa tuen ja suojelun silloin, kun epäily esimerkiksi pahoinpitelystä tai hyväksikäytöstä tulee esiin. Jokainen Pelastakaa Lapset -järjestön jäsenjärjestö luo toimintatavat sille, miten väärinkäytökset käsitellään ja tutkitaan ottaen huomioon kyseisen maan lainsäädäntö. (Pelastakaa Lapset 2009.)

Tietyllä tasolla työntekijän luotettavuus ja turvallisuus voidaan jo työhön valittaessa varmistaa. Lasten kanssa työskenteleviltä vaaditaan Oikeusrekisterikeskukselta saatava rikostaustaote, joka sisältää tiedon siitä, onko henkilö syyllis-

tynyt lapsia koskeviin rikoksiin, seksuaalirikoksiin, väkivaltarikoksiin tai huumausainerikoksiin. Jos henkilöä ei ole tuomittu mihinkään edellä mainituista rikoksista, rikostaustaote sisältää todistuksen siitä. Työnantajalla on velvollisuus vaatia rikostaustaote henkilöltä, jonka työnkuvaan pysyväisluontoisesti tai olennaisesti kuuluu työskentelyä lasten kanssa. Ote ei saa olla esittämishetkellä kuutta kuukautta vanhempi. (Oikeusrekisterikeskus 2013.) Myös Perheentalolle tulevien uusien työntekijöiden on lasten kanssa työskentelevinä esitettävä kyseinen ote.

Perhekeskustyössä voidaan mahdollisesti kohdata sellaisia perheitä tai lapsia, jotka voisivat tarvita kipeästi lastensuojelullista apua. Tällöin on pohdittava vakavasti lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Ilmoitus tehdään kunnan sosiaalihuoltoon tai vastaavalle toimielimelle lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen edellyttävät lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Lastensuojeluilmoituksen tekoon voi olla monia syitä, esimerkiksi selkeä lapsen tarpeiden laiminlyönti, heitteillejättö, pahoinpitely, hyväksikäyttö tai niiden epäily. Myös lapsen vanhempien tai huoltajien mahdolliset päihde- ja mielenterveysongelmat, jaksamattomuus tai lapsen omat päihde- ja mielenterveysongelmat, rikollisuus, itsetuhoisuus, vakavat ongelmat koulussa tai vuorovaikutussuhteissa esimerkiksi vanhempiin voivat olla päteviä syitä ilmoituksen tekoon. (Sosiaaliportti 2012.) Myös Pelastakaa Lapset ry:n työntekijöillä on työnsä puolesta velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus tilanteen niin vaatiessa. (Pelastakaa Lapset 2009).

Turvallista lasten kanssa työskentelevää aikuista voitaisiin siis mielestäni kuvaila seuraavin sanoin: ammattitaitoinen, vastuunsa kantava, tietoinen lapsiin kohdistuvista uhista, kiinnostunut tukemaan lasta ja hänen vanhempiaan niin lapsen kehitykseen kuin perheen hyvinvointiin liittyvissä asioissa sekä valmis toimimaan eri tilanteissa turvallisuuden edistämiseksi. Turvallinen aikuinen myös tutkiskelee omia tapojaan ja käyttäytymistään sekä myös arvioi niiden vaikutusta lapsiin. Turvallinen aikuinen ei huuda tai käyttäydy muutenkaan uhkaavasti tai vahinkoa aiheuttavasti. Turvallinen aikuinen ei myöskään epäröi pyytää tukea ja apua tilanteen niin vaatiessa.

Jokaisen lapsen kanssa työskentelevän on siis osattava kasvattaa ja olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa rakentavalla ja myönteisellä tavalla. Kasvattajana aikuinen ikään kuin kirjoittaa lapsen elämän kirjaan eli organismeihin, vuorovaikutuksensa kautta. Se, miten aikuinen toistuvasti toimii lapsen seurassa, muokkaa lapsen sisäisiä malleja. Nämä mallit sisältävät oletuksia itsestä, ihmis-suhteista ja esimerkiksi maailman hyvyydestä. Oletukset tietystä asiasta yhdessä toiselta ihmiseltä saatujen oppien kanssa vaikuttavat lapsen tunnesäätelyn keinoihin, jotka puolestaan näkyvät lapsen stressivasteessa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 205.)

4 TURVALLISUUSKANSIO TYÖVÄLINEENÄ

Opinnäytetyöni tuotoksen kutsumanimi on ”turvallisuuskansio”. Nimenä voisi käyttää myös esimerkiksi turvallisuussuunnitelmaa tai vaikkapa turvaopasta. Turvallisuuskansio tuli käsitteenä esiin toimeksiantajalta ja se on ollut lähes alusta asti työni tavoite, teorian pohjalta koottu tuotos. Turvallisuuskansio on ensisijaisesti tarkoitettu Perheentalon työntekijöiden ja esimerkiksi harjoittelijoiden käyttöön, mutta se sisältää myös aineistoa, jota voidaan mahdollisuuksien mukaan käyttää myös lasten kanssa työskentelyyn. Tällaista aineistoa ovat selkokieiset ja kuvalliset paloturvallisuusohjeet. Jotta pystyin kokoamaan tuotoksen palvelemaan mahdollisimman hyvin käyttäjiään, minun tuli kartoittaa sitä, mitä kyseisen kansion tulisi sisältää.

4.1 Mikä on turvallisuuskansio?

Pelastussuunnitelmassa tulee ennakoida mahdollisia vaaratilanteita ja niiden vaikutuksia turvallisuuteen sekä suunnitella toimenpiteitä ja ohjeita vaaratilanteiden ehkäisemiseksi. Lisäksi suunnitelmassa selvitetään vaaratilanteissa tarvittava materiaali: esimerkiksi alkusammutuskalusto ja ensiaputarvikkeet. Poistumis- ja suojautumismahdollisuudet sekä sammutus- ja pelastustehtävien järjestelyt tulee olla tarkasti kuvattu suunnitelmassa. Suunnitelmaan kirjataan myös se, ketkä ovat yhteisön vastuuhenkilöitä turvallisuuteen liittyen, sekä se

miten henkilökuntaa perehdytetään suunnitelman sisältöön. Lisätietoja pelastussuunnitelman laatimisesta on saatavilla esimerkiksi alueellisten pelastuslaitosten kautta. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö on laatinut oppaita turvallisuuden edistämiseksi sekä tarjoaa lisäksi turvallisuuskoulutusta yritysten ja laitosten henkilöstölle. (Virtanen 2004, 13.) Lisäksi valmiita esimerkkipohjia pelastussuunnitelman tekoon löytyy muun muassa alan oppaista sekä internetistä.

Laki siis määrää pelastussuunnitelman teosta hätätilanteiden varalle, mutta yhä useammin törmää pelastussuunnitelmien sijaan organisaatioiden turvallisuussuunnitelmiin. Turvallisuussuunnitelma on asiakirja, joka on pelastussuunnitelmaa laajempi ja tähtää kokonaisvaltaisen turvallisuuden parantamiseen ja ylläpitoon. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2007, 17). Virtasen (2004,10) mukaan organisaatioiden turvallisuustoimintaa voi ohjata usean eri viranomaisen tai yhteisön omaehtoiset normit. Tämän vuoksi pelastussuunnitelmassa esitetyt tiedot on luvallista yhdistää johonkin muuhun suunnitelmaan tai tuotokseen, tässä tapauksessa turvallisuussuunnitelmaan. Olennaista ei myöskään ole se, minkä niminen suunnitelma on, vaan että suunnitelmassa on esitetty kaikki tarpeelliset ja vaadittavat asiat. Näin ollen pelastussuunnitelmaan voidaan yhteisön omien tarpeiden mukaan liittää myös esimerkiksi psyykkiseen turvallisuuteen liittyviä ohjeistuksia. Tästä kokonaisuudesta voidaan käyttää nimitystä turvallisuussuunnitelma tai, kuten tässä tapauksessa, turvallisuuskansio. Turvallisuuskansio voi sisältää siis yhteen liitettynä pelastussuunnitelman sekä organisaation oman turvallisuussuunnitelman, joka voi sisältää kaiken organisaation tärkeäksi kokeman tiedon turvallisuuden edistämiseksi.

Tuotoksenani olevan turvallisuuskansion halusin olevan helposti saatavilla oleva työväline, joka esittää ymmärrettävästi yleiseen turvallisuuteen sekä erikseen lasten turvallisuuteen vaikuttavat tekijät sekä organisaatiokohtaiset suunnitelmat uhkien ennaltaehkäisyyn. Lisäksi turvallisuuskansio sisältää toimintaohjeita hätätilanteiden varalle sekä tärkeitä tietoja organisaation tiloista. Tarkoitus ei suinkaan ole, että turvallisuuskansio kaivetaan esille vasta hätätilanteessa, vaan siihen tulisi perehtyä jo hyvissä ajoin.

4.2 Turvallisuussuunnittelumalleja

Turvallisuussuunnitelmaa koottaessa on hyvä tarkastella esimerkkejä erilaisissa organisaatioissa tai yhteisöissä toteutetuista turvallisuussuunnitelmista. Laajemmassa mittakaavassa tarkasteltava esimerkki on Joensuun kaupungin Turvallista elämää Joensuussa -turvallisuussuunnitelma (Joensuun kaupunki 2009), jossa on kuvailtu turvallisuutta edistävien toimijoiden rooleja sekä toimintaympäristön tekijöitä. Suunnitelmassa on kartoitettu viimeisen turvallisuussuunnitelman teon jälkeen muuttuneita toimintaympäristöjä sekä esitelty suunnitelman painopistealueet ja niihin liittyvät toimenpideohjelmat. Painopisteitä ovat esimerkiksi rakennetun ympäristön turvallisuus, lapset ja nuorisosektori sekä erilaiset onnettomuudet. Lapsiin ja nuoriin liittyvinä riskeinä on nähty lasten ja nuorten riittämätön turvallisuustietous sekä riittämätön toiminnan turvallisuus. Suurena huolenaiheena nähdään varsinkin syrjäytyminen, johon liittyviä ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä on kuvattu suunnitelmassa runsaasti. Onnettomuuksiin liittyvinä riskeinä on nostettu esiin liikenne, vapaa-ajan tapaturmat sekä tulipalot. Suunnitelmassa on myös kuvattu järjestöjen rooli turvallisuustyössä, yleiseen turvallisuusviestintään liittyvät toimenpiteet sekä turvallisuuden edistämiseen jatkossa liittyvä seuranta ja arviointi. Varsinaista pelastussuunnitelmaa turvallisuussuunnitelma ei sisällä, vaan sen omakohtainen laatiminen jää kunkin kaupungin sisäisen organisaation vastuulle.

Työskentelyni avuksi hain myös esimerkkejä erilaisista turvallisuussuunnitelmista, joita on tehty tietyn ja selkeästi rajatun organisaation käyttöön. Ensimmäinen turvallisuussuunnittelumalli on janakkalalaisen Pikkuniityn päiväkodin (Janakkalan kunta 2009) ja toinen taas porvooolaisen Pääskytien koulun (Porvoon kaupunki 2012) käytössä. Valitsin juuri nämä suunnitelmat tutkittavaksi siksi, että kummankin paikan turvallisuussuunnittelussa näkökulma on keskittynyt juuri lapsiin. Toisaalta nämä paikat myös eroavat organisaationa suuresti lapsiperheille tarkoitetusta yhteisötalosta, joten täydellisestä malliesimerkistä ne eivät käy. Toiminta poikkeaa koulun tai päiväkodin peruseriaatteesta ainakin siinä, että vanhemmat ovat useimmiten läsnä lastensa kanssa Perheentalon toiminoissa, yökylätoimintaa ja esimerkiksi lapsiparkkia lukuun ottamatta. Toiminta on tietyissä paikoin hyvin erilaista kuin kouluissa tai päiväkodeissa, sillä siihen ei esimerkiksi liity samankaltaisia oppimiseen liittyviä päämääriä. Lisäksi yhteis-

sötalossa toimii yhden toimijan sijasta useita erilaisia toimijoita, joka taas voi vaikuttaa esimerkiksi kävijöiden ja toimintojen vaihtuvuuteen.

Esimerkkinä käytetty päiväkodin turvallisuussuunnitelma sisälsi aluksi yleiset tiedot päiväkodista, sen tiloista, sijainnista sekä henkilökunnasta. Liitteenä oli myös tärkeitä yhteystietoja. Suunnitelmassa kartoitettiin henkilöriskejä, jotka liittyivät lapsen hakemiseen, kuljettamiseen, tapaturmiin ja esimerkiksi väkivaltaan. Lisäksi kuvattiin uhat ja ennaltaehkäisevät toimenpiteet, jotka liittyvät fyysiseen toimintaan ja omaisuuteen. Tällaisia asioita olivat esimerkiksi lukitukseen, jätehuoltoon, tulipaloihin ja suuronnettomuuksiin liittyvät uhat. Myös tietosuojan ja tietoliikenteeseen liittyvät riskit huomioitiin. Toimintaohjeet ennaltaehkäisyyn ja tilanteiden kohtaamiseen löytyivät joko liitteenä suunnitelman lopusta tai riskien kartoituksen yhteydestä. Lopuksi suunnitelmassa käsiteltiin henkilökunnan turvallisuuskoulutusta sekä kriisiavun antamista. Päiväkodin turvallisuussuunnitelman hyväksyminen, jakelu ja ylläpito tapahtuvat niin, että erillinen lautakunta hyväksyy suunnitelman, henkilökunta tutustuu hyväksytyyn suunnitelmaan ja suunnitelmaa päivitetään vuosittain. (Janakkalan kunta 2009, 2-15.)

Porvoolaisen koulun turvallisuussuunnitelma oli taas toteutettu jakamalla turvallisuuskansio sekä pelastussuunnitelma selkeästi eri osioihin. Turvallisuuskansiossa käsiteltiin kohdetietoja, henkilöstön työhyvinvointia, järjestyssääntöjä, liikenneturvallisuutta sekä esimerkiksi erilaisia ongelmatilanteita kuten väkivaltaan, päihteisiin, poissaoloihin tai sairastumiseen liittyviä asioita. Kansio sisälsi myös kriisitoimintaohjeita, asiaa vaikeuksien tunnistamisesta, ensiapusuunnitelman, tiedotussuunnitelman sekä toimenpiteitä turvallisuuden kehittämiseksi ja ylläpitämiseksi. Pelastussuunnitelma oli erillisenä liitteenä ja se sisälsi tarkemat kohdetiedot esimerkiksi hälyttimien ja muiden järjestelmien suhteen. Vaaratilanteet ja niiden ennaltaehkäisy –osiossa käsiteltiin tulipaloihin varautumista, pelastusteitä, murtosuojausta ja esimerkiksi kameravalvontajärjestelmää. Turvallisuuskoulutus ja perehdyttäminen olivat omana osionaan, samoin lopuksi uhkatilanteiden yleistoimintaohjeet. (Porvoon kaupunki 2012, 3-6.)

Erilaisissa turvallisuussuunnitelmien rakenteissa huomaa selkeän ja toistuvan kaavan. Aluksi yleisimmin kuvataan lyhyesti turvallisuussuunnitelman tarkoitus

ja tavoitteet sekä kootaan toimintaympäristöstä, organisaatiosta tai yhteisöstä olennaisia tietoja. Sen jälkeen vuorossa on mahdollisten riskien ja uhkien selkeyttäminen ja niiden ennaltaehkäisemiseksi laadittujen toimenpiteiden esittäminen. Riskit on jaoteltu useimmiten sen mukaan, ovatko riskit aineellisia, fyysisiä, psyykkisiä tai esimerkiksi sosiaalisia. Lopuksi kuvaillaan myös se, miten suunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan. Henkilökunta useimmiten kuittaa turvallisuussuunnitelman sisältämään listaan perehtyneensä suunnitelmaan. Virtasen (2004, 23.) mukaan se, kuka suunnitelman hyväksyy, riippuu täysin organisaatiosta ja sen tarkoituksesta. Sen voi tehdä esimerkiksi lautakunta tai yksittäinen henkilö. Hyväksymisen tekee kuitenkin yleensä aina yrityksen tai laitoksen johtaja tai sitä johtava ryhmä.

5 OPINNÄYTETYÖPROSESSI JA TUOTOS

Aivan opinnäytetyöprosessini alussa tarkoitukseni oli toteuttaa laadullinen tutkimus siitä, millainen turvallisen, lapsiystävällisen ja mahdollistavan ympäristön tulisi asiantuntijoiden ja lasten itsensä mielestä olla. Tutkimuksen toteuttamiseen ei sinänsä liittynyt suurempia haasteita, mutta mahdollisten tulosten keräämistapa ja käytettävyys mietitytti. Heräsin ajatus johtaa aiheesta toiminnallisempi ja tarkoituksenmukaisempi opinnäytetyö. Koska toimeksiantajalla oli suuri tarve turvallisuussuunnitelmalle, lähdin mielelläni tekemään konkreettimpaa ja organisaatiolle hyvin tarpeellista työtä, jossa oli selkeä päämäärä ja tuotos.

Opinnäytetyöni on toiminnallinen opinnäytetyö, sillä tavoitteena oli tuottaa konkreettinen työväline toimeksiantajan käyttöön. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät sekä tutkimuksellinen, toiminnallinen ja teoreettinen työskentely sekä työskentelyn raportointi. Tutkimuksen on toiminnallisessa opinnäytetyössä tarkoitus tuottaa tietoa, jonka pohjalta kehitetään, uudistetaan tai luodaan kohde käyttäjälleen mahdollisimman hyödylliseksi. (Vilka 2010.) Kävin läpi aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja esimerkiksi muiden organisaatioiden turvallisuussuunnitelmia, olin yhteydessä Pohjois-Karjalan pelastuslaitoksen palotarkastajaan sekä talon sähkösuunnittelijaan, havainnoin Perheentalon tiloja sekä toimintaa ja

tein henkilökunnan avustuksella tarvittavia hankintoja talon turvallisuutta edistämään. Tämän kaiken toiminnan pohjalta syntyi varsinainen tuotos, Perheentalon turvallisuuskansio.

5.1 Prosessin kulku

Aiheeni rajaaminen oli ajankohtainen kysymys opinnäytetyöni muodon selkeytymisen jälkeen. Pelkästään fyysisen turvallisuuden käsittely ei tuntunut kuitenkaan organisaation näkökulmasta yksinään luontevalta ja myös toimeksiantajan toive oli, että huomioon otetaan turvallisuuteen monesta eri näkökulmasta vaikuttavia tekijöitä. Keräämäni teoriatieto vahvisti sitä käsitystä, että turvallisuuden fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset ulottuvuudet usein kohtaavat yksilöiden ja yhteisöjen kanssa tehtävässä työssä. Koska aihetta ja näkökulmaa oli kuitenkin tarve rajata, päätimme yhteisymmärryksessä toimeksiantajan kanssa ottaa työn viitekehyyksi juuri lapset ja lasten turvallisuuden. Perusteluna tähän toimi se, että Perheentalon tilat ja toiminnot on tehty ensisijaisesti palvelemaan lapsia ja lapsiperheitä.

Näkemykseni mukaan aikuisia koskeva turvallisuussuunnittelu voidaan ulottaa lapsiin, mutta sama ei toimi toisinpäin. Turvallisuutta täytyy Perheentalossa tarkastella lapsinäkökulmaisesti, koska lasten kannalta turvallisuudessa täytyy huomioida tiettyjä asioita laajemmin ja perusteellisemmin, mennä niin sanotusti lapsen tasolle. Harva aikuinen tarkoituksella esimerkiksi nielaisee vaikkapa lelua, pienillä lapsilla tällainen tapaturma on kuitenkin harmillisen tavallinen lapsen pyrkiessä tutustumaan maailmaansa maistelemalla. Oli lisäksi vaikea keksiä sellaista Perheentalolla sattuvaa tapaturmaa, johon aikuinen voisi joutua lasta todennäköisemmin. Aiheeni rajaaminen perustuu siis siihen, että jos niin sanotut erityistä tukea ja huolenpitoa tarvitsevat otetaan huomioon turvallisuussuunnittelussa, ympäristöstä tulee samalla turvallinen kaikille. Esimerkiksi Pesolan (2009, 10–13) mukaan muun muassa turvallisuuteen liittyvä esteettömyys lisää yhtäläisesti kaikkien turvallisuutta, ei vain pelkästään tiettyjen erityisryhmien.

Kun opinnäytetyön muoto ja toteutustapa olivat selvillä, seuraava askel oli kerätä tarvittava tieto. Teoriapohjan kokoaminen ennen varsinaista kansion työstämistä oli välttämätöntä, sillä oma tietotaitoni ei olisi kansion kokoamiseen riittänyt. Olennainen osa teoriapohjaani on aiheeseen liittyvä kirjallisuus, jota olikin saatavilla runsaasti. Lasten turvallisuudesta ja tapaturmista tehdyt tutkimukset, selvitykset ja raportit olivat myös tärkeitä lähteitä, samoin internet-lähteet. Tutkin työtäni varten valmiita turvallisuussuunnitelmia ja –kansioita, joita en luonnollisesti suoraan pystynyt hyödyntämään Perheentalon turvallisuussuunnittelussa, organisaation ollessa sellaisenaan hyvin uusi konsepti. Lisäksi lapsen psyykkiseen hyvinvointiin ja esimerkiksi tunne-elämän suojelemiseen liittyvä materiaali oli tärkeää psyykkiseen turvallisuuteen liittyvien tekijöiden kartoittamiseksi.

Tavoitteenani oli teoriaosuutta koottaessa käsitellä kaikkia niitä Perheentalossa tehtävän työn kannalta olennaisia tekijöitä, jotka vaikuttavat lapsen turvallisuuteen ja ottaa ne mahdollisuuksien mukaan huomioon lopullisessa turvallisuuskansiossa. Se, millä tavalla mitään asiaa painotettiin, riippui siis täysin Perheentalon toimintakulttuurista. Teoriaosuuden jälkeen aloin käytännössä koostamaan ja työstämään kansiota. Olin yhteydessä pelastuslaitoksen palotarkastajaan ja tiedustelin millaisia välineitä talolle tulisi hankkia. Tämän yhteydenoton pohjalta laadin ostoslistan, joka kartoitti Perheentalolle hankittavia ensiapuvälineitä, jauhesammutinta, sammutuspeitteitä sekä kuvallisia kylttejä ilmoittamaan alkusammutus- ja ensiapuvälineiden sijainneista. Tarvittavat hankinnat tehtiin sekä asennettiin tai sijoitettiin asianmukaisesti tiloihin: sammutuspeitteet keittiöön, jauhesammutin opasteineen käytävään, ensiapulaukku toimistoon ja ensiapukaappi yleiseen eteistilaan.

Laadin turvallisuuskansiota varten riskianalyysin, sekä lapsiturvallisuusanalyysin, joissa kummassakin käsiteltiin turvallisuutta ja riskejä eri näkökulmista. Riskianalyysissä kartoitetaan kaikki ne vaarat, jotka voivat uhata Perheentalon henkilökuntaa tai kävijöitä psyykkisesti tai fyysisesti. Lapsiturvallisuusanalyysissä taas käydään läpi lapsinäkökulmaisesti ja tiloittain eri vaaranpaikkoja lapsille sekä toimenpiteitä lasten tapaturmien ehkäisemiseksi. Lapsiin liittyvän analyysin tekeminen erikseen oli organisaatiolta itseltään tullut tärkeä toive. Lapsiturvallisuusanalyysissä minulla oli apunani Kotitapaturmien ehkäisykampanjan (2013) tarkistuslistat eri-ikäisten lasten turvallisuuden edistämiseksi. Tehtävänäni oli

analyysin jälkeen myös hankkia tarvittavia välineitä, kuten esimerkiksi lapsilukkoja ja liesisuoja keittiöön.

Samanaikaisesti suoritettua harjoittelua ja projektiopinnot Perheentalolla auttoivat huomioimaan erilaisia lasten turvallisuuteen vaikuttavia asioita talon arjessa ja toiminnoissa. Jos olisin perustanut opinnäytetyöni pelkästään kirjallisuustutkimukselle ja talolla vierailulle, huomiot olisivat jääneet todennäköisesti tekemättä. Esimerkiksi Perheentalon leikkihuoneen lähellä on ulko-ovelle johtava portaikko, josta monet kerrat ohjasin lapsia pois putoamisten ja kaatumisten estämiseksi. Tämä turvallisuusriski on nostettu myös turvallisuuskansiossa esiin ja lopulta ovi suljettiin kulkuväylänä kokonaan. Havainnointi ja itse talon toimintaan osallistuminen edesauttoivat siis paljon turvallisuuskysymysten esiin tuomista ja sitä kautta myös kansion suunnittelua. Turvallisuusriskien huomioiminen toiminnan kautta on mielestäni myös tulevaisuudessa tärkeä osa varsinkin lasten turvallisuuden edistämiseksi tehtävää työtä. Harmillista kuitenkin on, että vahinko saattaa jo tapahtua, ennen kuin varsinainen uhkatekijä havaitaan.

Lähetin valmiin turvallisuuskansion palotarkastajan pyynnöstä myös Pohjois-Karjalan pelastuslaitokselle, pelastussuunnitelmista vastaavalle taholle, jota konsultoin tehdessäni paloturvallisuuteen liittyviä hankintoja talolle. Pelastuslaitoksen edustajan mukaan turvallisuuskansion on hyvä olla myös heidän hallussaan, jotta esimerkiksi palotarkastaja on tietoinen organisaation omatoimisesta varautumisesta. Turvallisuussuunnitelma on hyvä olla olemassa lain määräämällä tavalla tehtynä, vaikkei paraskaan turvallisuussuunnitelma täysin ennaltaehkäise onnettomuuksia tai tapaturmia. (Karjalainen 2013.)

Prosessin lopussa järjestettiin Perheentalolla turvallisuuspäivä ja kansioon perehdytys, jossa vetovastuu oli luonnollisesti minulla. Roolini oli tuolloin esitellä valmis kansio työyhteisölle, korostaa sen merkitystä työvälineenä sekä olla mukana suunnittelemassa jatkotoimenpiteitä turvallisuuden edistämiseksi sekä kansion päivittämiseksi jatkossakin vastaamaan yhteisön tarpeita. Turvallisuuspäivänä halusin sopia vielä niistä käytännöistä, joissa on kehitettävää, kuten lelujen turvallisuuden valvonnasta ja henkilökunnan vastuualueista.

Minun oli kuitenkin valmistauduttava myös siihen, että kaikkia asioita ei vielä-kään saataisi lopulliseen muotoon, sillä erilaiset käytännöt tai menetelmät voivat osoittautua vasta itse toiminnassa epätarkoituksenmukaiseksi. Työni jäisi siis todennäköisesti vielä elämään, sillä turvallisuussuunnittelu ja varautuminen ovat huomioideni mukaan jatkuvasti kehittyviä prosesseja. Minun oli kuitenkin asetettava omalle prosessilleni luonnollinen päätepiste, joka oli Perheentalon turvallisuuspäivä ja samalla myös työni palautuspäivä. Perehdytyksen runko ja tilaisuuden asialista on esitetty tämän työn liitteessä 1: Turvallisuuspäivän asialista.

Turvallisuuspäivään osallistui itseni lisäksi kuusi Perheentalon työntekijää. Yksi talon työntekijöistä toimi muistion laatijana ja kirjasi ylös niin päivän aikana päätettyjä asioita, kuin tulevaisuudessa huomioitaviakin aihekokonaisuuksia. Kävin liitteenä olevan asialistan mukaisesti läpi kansiota ja keskityin olennaisiin ja sen hetkisen tilanteen kannalta tärkeimpiin turvallisuuskysymyksiin. Tärkeimpiin asioihin kuuluivat henkilökunnan vastuualueet. Esitin talolle nimettävän yleisten turvallisuusasioiden vastuuhenkilön. Tarkoitus oli nimetä erikseen myös paloturvallisuus- ja pelastusvastaava, ensiapuvastaava sekä lukitus- ja kulunvalvontavastaava. Yhteisessä keskustelussa päädyimme siihen, että koska henkilökunnan mahdollisuudet toimia vastuuhenkilöinä olivat rajalliset esimerkiksi lyhyemmän työajan ja pian päättyvien työsuhteiden johdosta, vastaavuudet jaetaan kahden pitempiaikaisen työntekijän kesken. Näin yleiseksi turvallisuusvastavaksi sekä lukitus- ja kulunvalvontavastavaksi päättyi yksi henkilö sekä paloturvallisuus- ja ensiapuvastavaksi toinen henkilö.

Käsittelimme myös lapsiturvallisuusanalyysin kannalta tärkeitä asioita, erityisesti lelukäytäntöjä. Lelujen puhdistamiseen ja kunnon valvomiseen nimettiin siivousryhtijän lisäksi muutamia yhteisön työntekijöitä vastuuhenkilöiksi. Keskustelimme myös vielä tarvittavista turvallisuusvälineistä, kuten lääkekaappiin hankittavista lääkkeistä. Yhteisö päätti hankkia lääkekaappiin varmuuden vuoksi esimerkiksi kyytabletteja ja joditabletteja. Esille tulivat kuitenkin lääkkeidenanto-oikeudet, joita työntekijöillä ei siis ole. Käytännöksi sovittiinkin, että vain paikalla oleva vanhempi voi antaa talon lääkekaapista lapselleen tarvittaessa lääkettä.

Turvallisuuspäivän aikana tuli poistumisreittejä tutkittaessa ilmi myös hyvin vakava turvallisuusriski. Toisen hätäuloskäynnin luokse on mahdollisuus jäädä

kahden lukitun oven väliseen eteis- ja porrastilaan loukkuun, joka voi tulipalotilanteessa aiheuttaa jopa henkilövahinkoja. Tätä asiaa hoitamaan nimettiin myös vastuuhenkilö, joka selvittää mitä on tehtävissä kyseisen turvallisuusriskin eliminoinniseksi. Toinen jatkossa selvitystä vaativa ja keskustelussa esiin tullut asia oli se, täytyykö talossa suorittaa omavalvontaa, eli esimerkiksi dokumentoida elintarvikkeiden hygieniaan liittyviä toimenpiteitä. Tätä en ollut itse turvallisuuskansiossa huomionnut, sillä talolla ei yleensä valmisteta tai tarjoilla ruokaa kävijöille. Eräs työntekijä toi keskustelussa ilmi kuitenkin sen, että omavalvonta on aina tilakohtaista, eli jos esimerkiksi talossa yökylää järjestävän ulkopuolisen toimijan tarvitsee huomioida hygieniakysymys, niin omavalvontaa tulisi toteuttaa tiloissa jatkuvasti. (Rissanen 2013).

Yksi esille tuomistani asioista oli lastensuojeluilmoituksen tekeminen, joka on jokaisen Pelastakaa Lapset ry:n työntekijän velvollisuus. Keskustelimme siitä, kuinka työntekijöiden tulisi eri tilanteissa toimia. Esitin itse sen ajatuksen, että työntekijän kannattaa aina epäroidessään pyytää apua toiselta työntekijältä tai esimieheltään. Kerroin myös eri tapoja tehdä ilmoitus ja esittelin turvallisuuskansiosta löytyvät yhteystiedot alueen lastensuojeluun. Yhteisö päätti vielä jatkaa lähitulevaisuudessa asiaan liittyvien käytäntöjen suunnittelua ja pyytää mukaan tueksi organisaatiossa työskentelevän sosiaalityöntekijän, jolla on asiantuntemusta kunnan sosiaalityöstä. Toinen lähitulevaisuudessa työyhteisössä käsiteltävä asia oli myös yksityisyys- ja tietoturvakäytännöt, jotka jäivät vielä avoimeksi talon toimintojen ja esimerkiksi hankkeiden arviointimenetelmien rakentuessa. Vielä ei siis tiedetty kuinka tietoa kerätään ja miten sitä säilytetään tai käytetään.

Turvallisuuspäivä koostui niin kansioni esittelystä kuin yleisestä keskustelusta ja kokemusten vaihdosta. En onneksi pyrkinyt ohjaamaan keskustelua mihinkään tiettyyn suuntaan, sillä esiin tuli sen myötä asioita, joiden tärkeyttä yhteisön kannalta en itse aikaisemmin ollut havainnut. Tästä esimerkkinä oli talon omavalvonnan puuttuminen. Pystyin tilaisuuden aikana käymään läpi kaikki haluamani asiat ja saamaan vastauksia vielä mieltä askarruttaviin kysymyksiin. Tilaisuus oli myös työyhteisön käytäntöjen muovautumisen ja vastuualueiden selkiytymisen kannalta tärkeä, sillä päätöksiä ja jatkotoimenpidesuunnitelmia saatiin

aikaiseksi. Turvallisuuspäivä päätti pitkän prosessini Joensuun Perheentalolla onnistuneesti.

5.2 Turvallisuuskansion rakenne

Tässä osiossa kuvaan tarkemmin laatimani turvallisuuskansion sisällön rakentumista. Varsinkin pelastussuunnitelman tekoon liittyvät ohjeet selkeyttivät lopullisen tuotokseni rakennetta. Pelastussuunnitelmassa tai vastaavanlaisessa tuotoksessa sai siis pelastusalan ammattilaisten mukaan käsitellä vaadittavien asioiden lisäksi organisaation kannalta olennaisia asioita (Virtanen 2004, 10), joten toimeksiantajamme kanssa koimme myös sosiaalisten ja psyykkisten tekijöiden mukaan ottamisen tärkeänä. Koska pelastussuunnitelman sai yhdistää luontevasti turvallisuuskansioon, myös lopullisen tuotoksen suunnittelu helpottui. Tärkeintä oli siis, että turvallisuuskansio sisälsi lain turvallisuussuunnitelman osalta vaatimat ja tarpeelliset asiat sekä organisaation ja sen toiminnan kannalta tärkeän tiedon.

Kansion tärkein elementti oli riskianalyysien pohjalta tehty pelastussuunnitelma, jonka kokoamisesta lähdin ensimmäisenä liikkeelle. Riskianalyysissä kartoitettiin kaikkia niitä uhkia, jotka tulivat esiin teorian ja havainnoinnin kautta. Siinä käsiteltiin myös ehkäisyä ja varautumista kyseisiin tilanteisiin, esimerkiksi tulipaloihin, tapaturmiin ja järjestyshäiriöihin. Muita havaittuja uhkia olivat muun muassa sairaskohtausten mahdollisuus sekä vaaralliset esineet ja aineet. Lapsinäkökulman huomiointi riskianalyysin teossa oli olennainen, sillä esimerkiksi pyykinpesuaineen unohtuminen pöydälle ei välttämättä aiheuta niin suurta riskiä aikuiselle kuin pienelle lapselle, joka ei välttämättä tiedä pesuaineen olevan vaarallista. Samoin pelastautumisessa tai ensiavun antamisessa tuli ottaa huomioon lasten koko sekä mahdollisesti rajoittuneemmat toimintakyvyt. Kuten jo aikaisemmin on mainittu, päädyin tekemään lasten näkökulmasta oman tarkemman riskianalyysin ja toimenpidesuunnitelman.

Tilojen läpikäymisen, puutteiden havaitsemisen ja esimerkiksi hankintojen teon jälkeen pystyin muokkaamaan valmiin pohjapiirustuksen avulla kartan, josta ilmenivät esimerkiksi poistumisreitit, alkusammutus- ja ensiapuvälineistön si-

jainnit sekä hätäuloskäynnit. Pystyin tilojen yleisiä tietoja kerätessäni käyttämään hyväkseni lähdekirjallisuuden ja muun teorian lisäksi esimerkiksi Taitokorttelin omaa pelastussuunnitelmaa (2010), joka oli aiemmin laadittu myös Perheentalon rakennusta varten. Nyt talon käyttötarkoituksen muututtua kaikki tiedot eivät enää päteneet. Tästä tuotoksesta sain kuitenkin kätevästi tietoa esimerkiksi yleisistä hälytysjärjestelmistä, rakennuksen paloluokista, sähkökeskusten ja väestösuojien sijainnista sekä monista muista tilojen ja lähialueen teknisistä turvallisuusratkaisuista.

Tarkempaa tietoa esimerkiksi palovaroittimien sarjoituksista ja testaamisesta jouduin hakemaan talon sähkösuunnittelusta vastanneelta yritykseltä. Apunani olivat lisäksi muiden samankaltaisten lapsille tarkoitettujen tilojen, kuten päiväkotien ja koulujen pelastussuunnitelmat, joista kahta olen käyttänyt myös tässä työssä esimerkkinä. Muut suunnitelmat auttoivat minua erityisesti hahmottelemaan Perheentalon turvallisuuskansion rakennetta, vaikka muuten en sisällöllisesti voinut niitä juurikaan käyttää hyväkseni.

Koimme alusta asti tärkeäksi käsitellä kansiossa emotionaalisesti ja sosiaalisesti turvallisen ympäristön luomista lapsille, sillä esimerkiksi Sinkkosen (2004, 76) mukaan lapsen psyykkisen kehityksen kannalta on vahingollista, jos hän jää vaille turvan ja lohdutuksen kokemuksia, eikä hänen tunnetarpeisiinsa vastata. Tasa-arvon edistäminen, kiusaamisen ehkäisy ja esimerkiksi lapsen kohtaaminen kriisitilanteessa olivat emotionaaliseen ja sosiaaliseen turvallisuuteen liittyviä aiheita, jotka täytyy siksi ottaa myös Perheentalolla tehtävässä työssä huomioon.

Työntekijät voivat havaita Perheentalon arjessa ja lasten kanssakäymisessä tilanteita, jotka edellyttävät aikuisen väliintuloa ja ohjausta. Olikin pohdittava kuinka saan mahdollisimman hyvin ja selkeästi luotua kansioon niin sanottuja toimintaohjeita edellä mainittuja koskien. Avainten luovuttamiseen ja tai esimerkiksi tilojen siisteyteen liittyvät käytännöt oli helppo ”kirjoittaa auki”, mutta kuinka käytännössä tarjota psyykkiseen turvallisuuteen liittyviä toimintaohjeita? Onneksi tällaisia ohjeita on jo esimerkiksi organisaatiolla itsellään. Pelastakaa Lapset ry on tahollaan laatinut muun muassa ohjeet lapsen kohtaamiseen kriisitilanteessa. Niiden hyödyntäminen oli minulle luonnollinen ratkaisu, ohjasivathan

työskentelyäni muutenkin koko ajan vahvasti Pelastakaa Lapset ry:n arvot ja toiminnan tavoitteet. Myös Mannerheimin lastensuojeluliitolta (Kirves & Stoor-Grenner 2013) löysin esimerkiksi kiusaamisesta ja kiusaamisen ehkäisystä hyviä ja ytimekkäitä ohjeistuksia, joita pystyin käyttämään kansiossa hyväksi.

Päädyin kansion tietyissä kohdissa siihen, että henkilökunta voi itse täydentää sen haluamiaan sisältöjä. Esimerkiksi palohälyttimien huolto tai lelujen puhdistus voidaan kätevästi merkitä suoraan kansioon, josta yhteisö voi tarkistaa aina tarvittaessa viimeisimmän huolto- tai puhdistuskerran. Esimerkiksi vastuuhenkilöt voivat työyhteisön muuttuessa vaihtua tiuhaan tahtiin, jolloin on helpompi vaihtaa nimi sille osoitettuun kohtaan. Pysin myös kansion muotoilussa siihen, että muutoksia tehdessä organisaation ei tarvitse tulostaa uudelleen yli 60 sivusta kansiota, vaan tietyn osion tai kappaleen tulostaminen riittää.

Lopullisen kansion sisältö on yleispiirteittäin jaoteltavissa kohteen ja organisaation yleistietoihin, riskianalyysiin, ennaltaehkäisyyn sekä hätätilanteita varten varautumiseen. Samankaltaista rakennetta oli käytetty myös tarkastelemissani muiden organisaatioiden turvallisuussuunnitelmissa. Alussa käsitellään turvallisuus—ja pelastussuunnitelman kannalta olennaiset asiat sekä käytännöt yleisen turvallisuuden edistämiseksi. Näitä ovat muun muassa tiedot kohteesta, tärkeät yhteystiedot, riskianalyysi, toimenpiteet vaarojen ehkäisemiseksi, kuvaus turvallisuusvälineistä sekä turvallisuusorganisaatiosta sekä esimerkiksi tietoturvakäytännöistä. Esimerkiksi tietoturvakäytäntöjen kuvaus jäi kuitenkin vielä suppeaksi, sillä organisaatio rakentaa tulevaisuudessa sopivia käytäntöjä tietojen keräämiseen ja dokumentointiin liittyen.

Kansio sisältää erillisen Lapsiturvallisuusosion, jossa käsitellään lasten turvallisuuden kannalta tärkeitä aiheita sekä sovittuja käytäntöjä Perheentalolla ja Pelastakaa Lasten organisaatiossa yleisesti. Tässä osiossa näkyy erityisesti keräämäni teoriapohja niin lapsen fyysisestä, psyykkisestä kuin sosiaalisestakin turvallisuudesta: lasten tapaturmista, lelujen ja välineiden turvallisuudesta, kiusaamisesta, lapsen kohtaamisesta kriisitilanteessa sekä lapsiin kohdistuvasta väkivallasta sekä hyväksikäytöstä. Lisäksi osiossa kuvataan aikuisen velvollisuuksia sekä lapsen oman osallisuuden merkitystä turvallisuuden kannalta. Osioista löytyy ohjeet rikosrekisteriotteen tilaamiseen lasten kanssa tehtävää

työtä varten sekä lastensuojeluilmoituksen tekoon, sillä ne ovat Pelastakaa Lapset ry:n työntekijöiden velvollisuuksia. Osallisuusosiossa taas perustellaan lyhyesti se, miten osallisuus voi lisätä lapsen turvallisuutta, kerrotaan tavoista, jolla osallisuutta ja turvallisuuskasvatusta voidaan rintarinnan toteuttaa, sekä viitataan helposti hyödynnettäviin materiaaleihin aiheesta, kuten Pelastakaa Lapset ry:n Osallisuuden ohjeistukseen.

Liitteet kansion lopussa sisältävät yksityiskohtaiset toimintaohjeet erilaisiin uhkaaviin tilanteisiin sekä selkokiekiset ja kuvalliset paloturvallisuusohjeet, joita voi käyttää esimerkiksi lasten kanssa työskennellessä. Toimintaohjeita erilaisiin tilanteisiin sain Suomen Punaiselta Ristin sekä pelastuslaitosten internet-sivuilta. Lähteet on aina merkitty kunkin ohjeen yhteyteen. Liitteissä on viimeisenä Kansioon perehtyminen -sivu, jonne työntekijät kuittaavat tutustuneensa kansioon. Tämä osaltaan varmistaa sen, että kaikki työntekijät on perehdytetty tai he ovat omatoimisesti perehtyneet talon turvallisuuskäytäntöihin, sekä tietävät mistä tietoa voidaan hakea tarvittaessa lisää.

Koska näkökulmani on rajattu lähinnä lasten turvallisuuteen, olen ottanut huomioon tekemässäni turvallisuuskansiossa mahdollisuudet sen päivittämiseen ja täydentämiseen esimerkiksi henkilökunnan työturvallisuusohjeita, kuten työergonomiaohjeita varten. Sisältöä on mahdollista muokata ja täydentää, sillä yhteisön käyttöön toimitettiin myös sähköisesti muokattava versio kansioista. Kansion alkuun liitettiin erillinen päivityssivu, johon voi merkitä tiedon muutoksista ja lisäyksistä. Oheen on liitetty kansion lopullinen sisällysluettelo.

SISÄLLYSLUETTELO

1. KANSION YLLÄPITO
2. TARKOITUS JA PERUSTEET
3. KOHTEEN YLEISTIEDOT
4. LIITYNNÄT PELASTUSTOIMEEN
5. TÄRKEITÄ YHTEYSTIETOJA
6. RISKIANALYYSI
7. VAARATILANTEIDEN EHKÄISY

Paloturvallisuus

Ensiapuvalmius

Murtosuojaus ja lukitus

Sähkö ja vesi

Kiinteistön ja tilojen siisteys

Ohjeet viimeisenä työpaikalta lähtevälle

8. POISTUMINEN JA SUOJAUTUMINEN

Poistumistiet

Kokoontumispaikka

9. SAMMUTUS JA PELASTUSTEHTÄVÄT

Sammutus- ja pelastustehtävien järjestelyt

Hälytysajoneuvojen pääsy- ja toimintamahdollisuudet

Suojelulohko, väestönsuojat ja evakuointi

10. ASEMAKAAVA JA RAKENNUSPIIRUSTUKSET

11. TURVALLISUUSVÄLINEET

12. TURVALLISUUSORGANISAATIO

13. TIETOTURVA JA YKSITYISYYS

14. LAPSITURVALLISUUS

Lasten tapaturmat

Lapsiturvallisuusanalyysi

Lelujen ja välineiden turvallisuus

Kriisitilanteet

Kiusaaminen

Toimintaohjeet lasten suojelemiseksi väkivallalta ja hyväksikäytöltä

Rikosrekisteriote

Lastensuojeluilmoitus

Turvallisuuskasvatus ja lasten osallisuus

LIITTEET

LIITE 1: Toimintaohjeet erilaisiin vaaratilanteisiin

1.1 Toimintaohje tulipalon sattuessa

1.2 Rakennuksesta poistuminen

1.3 Hätäilmoituksen teko

1.4 Toimintaohjeet tapaturman tai sairaskohtauksen sattuessa

1.5 Toimintaohje uhkaavan henkilön kohtaamistilanteessa

1.6 Toimintaohje pommiuhkaustilanteessa

1.7 Toimintaohje murto- tai ryöstötapauksessa

- 1.8 Toimintaohje sähkökatkon sattuessa
- 1.9 Toimintaohje yleisen vaaramerkin soidessa
- 1.10 Toimintaohje säteilyvaarassa
- 1.11 Toimintaohje väestönsuojaan suojauduttaessa
- 1.12 Henkinen ensiapu ja vahingosta toipuminen

LIITE 2: Kuvallisia paloturvallisuusohjeita

LIITE 3: Kansioon perehtyminen

5.3 Oppiminen ja itsearviointi

Työskentelyni aikana minua motivoi kiinnostus oppia lisää lasten turvallisuudesta, sillä se oli loppujen lopuksi aihepiiri, josta minulla oli tietoa suhteellisen vähän. Erilaisten lakisäädösten, lupa-asioiden ja yleensäkin lain määrittelemän turvallisuussuunnittelun kautta minulle aukeni itsessään ihan uusi ja tuntematon maailma. Samoin ongelmallisuus lasten turvallisuudesta huolehtimisen sekä lasten oman osallisuuden välillä oli kiinnostava osa työtä. Prosessin aikana huomasin refleктоivani useaan otteeseen myös omia toimintatapojani ja lasten kanssa työskentelyä.

Se, että sain mahdollisuuden käsitellä lapsen turvallisuutta Joensuun Perheentalon kaltaisen yhteisötalon ja perhekeskuksen näkökulmasta, teki aiheestani sekä haastavan että kiehtovan. Kiinnostavaa prosessissani oli se, kuinka saada näkyviin yhteisöpedagogin erityinen rooli yksilön ja yhteisön kokonaisvaltaisen kasvun tukijana, eikä keskittyä esimerkiksi vain fyysisiin ja teknisiin turvallisuusseikkoihin. Todellisuushan on se, että kuka tahansa yhteisöpedagogi voi joutua työssään turvallisuuskysymysten ääreen ja laatimaan samankaltaisia suunnitelmia ja toimenpiteitä oman organisaationsa käyttöön. Turvallisuuden edistäminen on mielestäni sellainen asia, joka kuuluu yhteisvastuullisesti kaikille, ei esimerkiksi pelkästään pelastus- tai rakennusalan ammattilaisille. Oman erityisosaamisen ja kädenjäljen saaminen mukaan toteutui kuitenkin saadessani perehtyä erityisesti lapsen turvallisuuteen, mikä sisältää fyysisten tekijöiden lisäksi myös esimerkiksi juuri yhteisöpedagogin kannalta tärkeän osallisuuskysymyksen.

Haastavaa oli saada näkymään se, miten tekemäni iso työ teorian kokoamisessa vaikutti kansion lopulliseen sisältöön ja muotoon. Usein minua mietityttikin se, onnistunko käsittelemään kansiossa kaikkia niitä asioita, joita olen teorian kokoamisvaiheessa nostanut lasten turvallisuuden ja Perheentalolla tehtävän työn kannalta olennaisimmiksi. Toisaalta prosessin aikana minua huolestutti myös keskittyminen liikaa epäolennaisuuksiin. Vaikka pyrin mahdollisimman laajasti ja eri näkökulmista käsittelemään lapsen turvallisuutta, minun oli myös muistettava jatkuvasti pysyä aiheessa, rajata työni niin sanotusti Perheentalon seinien sisäpuolelle ja talon toimintakulttuuriin. Vaikka esimerkiksi liikenne on yksi merkittävä lasten tapaturmien aiheuttaja, ei minun Perheentalon näkökulmasta kannattanut alkaa käsittelemään kansiossa lasten liikenneturvallisuutta tai -käyttäytymistä. Pääsin onneksi prosessin aikana pohtimaan lapsen turvallisuutta hyvin monesta eri näkökulmasta ja tein sen mielestäni onnistuneesti, sillä varsinainen tuotos sisältää kattavasti elementtejä käsittelemistäni aiheista, huomioiden kuitenkin Perheentalon tarkoituksen ja toiminnan.

Oli myös sellaisia asioita, joita nostin esiin keräämästäni tietoperustasta, mutta jotka eivät päässeet itse kansioon. Esimerkiksi aikuisen sensitiivisyyttä ei käsitellä kansiossa yksinkertaisesti sen vuoksi, että asia voi olla niin sanotusti tulkintakysymys. Vaikka aihetta on tärkeää pohtia lasten turvallisuuden kannalta, en voinut liittää kansioon ”mustavalkoisia” ja itsestään selviä ohjeistuksia siitä, kuinka lasten kanssa tulee toimia ja millainen persoona työntekijöillä tulisi olla. Jokainen työntekijä voi tietyissä puitteissa toimia eri tavoin: eri tilanteissa ja eri laisten lasten kanssa, riippuen työkokemuksesta ja muista henkilökohtaisista ominaisuuksista. Linjavetoja ja yleistyksiä voidaan toki tehdä: turvallinen aikuinen ei huuda tai ole esimerkiksi tunteeton. Minulla oli kuitenkin oletamus siitä, että Perheentalon työntekijöillä on, ja tulee tulevaisuudessakin olemaan, koulutuksen lisäksi valmiiksi sellaista kokemusta ja tietotaitoa, joka tekee tavallaan turhaksi tarkat ohjeistukset vaikkapa siitä, saako työntekijä esimerkiksi olla lapselle aggressiivinen.

Olisin toivonut prosessini aikana pääseväni työskentelemään tiiviimmin ja tavoitteellisemmin koko työyhteisön kanssa. Nyt turvallisuuskysymyksiä sivuttiin vain ohimennen päivittäisissä kohtaamisissa ja koko henkilökunnan näkökulma ei välttämättä tullut kattavasti esille, järjestettyä turvallisuuspäivää ja perehdytystä

lukuun ottamatta. Siksi koin varsinkin kansion valmistuessa epävarmuutta siitä, sisältääkö tuotos työntekijöiden näkökulmasta kaiken oleellisen ja tärkeän. Sain perehdytyksessä kuitenkin hyvin tuotua esille niitä asioita ja käytäntöjä, joiden kehittäminen prosessin aikana jäi tavallaan puolitiehen. Jatkossa toimijoiden on keskenään pohdittava ja kehitettävä vielä niitä pulmakohтия, jotka ovat jo nyt tiedossa tai ilmenevät vasta myöhemmin. On myös huomattava tarkastelemieni turvallisuussuunnitelmien perusteella, että monesti organisaation turvallisuussuunnittelu toteutetaan esimerkiksi johtoryhmän tai yksittäisen turvallisuudesta vastaavan henkilön toimesta, eikä suunnitteluun välttämättä käytetäkään koko työyhteisön panosta.

Valmistunut turvallisuuskansio on mielestäni napakka ja asiapitoinen tuotos. Tekemästäni suuresta työstä huolimatta minulle jäi kuitenkin tunne, että olisinko voinut vielä tehdä jotain enemmän ja yltää pitemmälle. En ollut nimittäin huominnut prosessissani esimerkiksi omaavalvonnasta mahdollista tarvetta, joka tuli esiin vasta Perheentalon turvallisuuspäivässä. Omaavalvonta olisi tietysti ollut kokonaan oma ja laaja aihekokonaisuutensa, joka olisi taas osaltaan herättänyt kysymyksen opinnäytetyön aiheeni rajaamisesta.

Koska turvallisuuteen liittyvät tekijät, kuten lukitusjärjestelmät, työntekijöiden vastualueet ja muut käytännöt, voivat muuttua ajan saatossa, ei turvallisuuskansiosta voi ikinä tulla niin sanotusti täysin valmista. Koska myös Perheentalon toimintakulttuuri ja käytännöt muotoutuvat vielä varsinkin alkuaikoina valtavasti, minun oli lopulta hyväksyttävä se tosiasia, että kaikkia aihe-alueita en saa haluamallani tavalla ja käytettävissä olevien resurssien puitteissa valmiiksi. Tämä oli opiskelijan näkökulmasta tietenkin harmillista, mutta oli myös ymmärrettävä se, että näinkin ison kokonaisuuden muovautumiseen menee paljon aikaa. Esimerkiksi lelujen turvallisuutta pohditaan jatkossakin talolla muun muassa sen osalta, kuinka ikärajojen noudattamista voidaan valvoa, kun leikkitiloissa voi olla hyvin eri-ikäisiä lapsia samaan aikaan.

Kaikesta tietoperustasta huolimatta ei minulla tai Perheentalon työntekijöilläkään ollut vielä vastauksia kaikkeen. Joistain ohjeista kansiossa tulikin niin sanotusti yleistäviä ja tietyissä aiheissa turvallisuuskansio tarjoaa tarkkojen ohjeiden sijaan suosituksia ja esimerkkejä toimintatavoiksi. Päädyin käytännön syis-

tä vastuuhenkilöiden kohdalla jättämään nimille varatut kohdat tyhjiksi, antaen työntekijöiden itse yhteisessä turvallisuuspäivässä sopia ja neuvotella yleisistä käytännöistä ja kunkin työntekijän vastuualueista. Vastuualueet sovittiinkin turvallisuuspäivässä mallikkaasti. Vaikka laatimani turvallisuuskansio ei välttämättä tietyiltä osin ole ajantasainen esimerkiksi enää vuoden päästä, toivon työni tarjoavan kuitenkin valmiin rungon organisaation turvallisuussuunnittelulle. Pyrin siksi myös ohjeistamaan henkilökuntaa riittävän hyvin prosessin lopussa, jotta he jatkossa osaisivat hyödyntää kansiota oikeissa tilanteissa ja kansion merkitys arjen työvälineenä korostuisi.

Joskus työntekijä voi päätyä tilanteeseen, jossa oma osaaminen ei riitä. Tällöin on kyettävä luopumaan siitä ajatuksesta, että pystyy hoitamaan asiat yksinkin. Moniammatillisessa yhteistyössä vastuuta voidaan jakaa ja toimintaa voidaan parantaa vastaamaan paremmin esimerkiksi lasten ja perheiden tarpeita. Jaettu asiantuntijuus tarkoittaaakin muun muassa tietoon liittyvien voimavarojen jakamista. (Aaltonen ym. 2003, 70.) Prosessin aikana vahvistuikin käsitys siitä, että moniammatillisuus on yksi turvallisen toimintaympäristön tärkeä edellytys. Varsinkin turvallisuuteen liittyvää osaamista löytyy kokemuksieni mukaan hyvin monelta ammattiryhmältä. Tavallisen perheiden tai lasten kanssa työtä tekevän ohjaajan on mahdotonta olla yhtä aikaa psykologi, sosiaalityöntekijä, lääkäri sekä poliisi. On uskallettava tarvittaessa pyytää apua ja konsultaatiota. Esimerkiksi kunnan palotarkastajalla on paljon selkeämmät näkemykset vaikkapa jauhesammuttimen sopivasta sijainnista, kuin kaltaisellani yhteisöpedagogilla. Sairaanhoidtajalta löytyy todennäköisesti taas enemmän tietoa vaikkapa tapaturmaan joutuneen ensiavusta. Moniammatillisuuden näkökulmasta työni oli siis ammatillisiani taitojani kehittävä.

5.4 Työn hyödynnettävyys

Jotta organisaatio voi toteuttaa perimmäistä tavoitettaan, tässä tapauksessa ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä, tulee mielestäni perustavanlaatuisen käytännön asioiden olla kunnossa. Tuotokseni vastaa lakisääteiseen tarpeeseen ennaltaehkäistä turvallisuutta uhkaavia vaaroja, minimoida riskejä sekä varautua uhkaaviin tilanteisiin. Perheentalo on lapsille ja lapsiperheille tarjotta-

van toiminnan myötä vastuussa kävijöidensä turvallisuudesta talolla ja turvallisuuskansio todistaa organisaation ottaneen myös huomioon tämän vastuun. Tekemääni turvallisuuskansiota voidaan jatkossa käyttää pohjana ja mallina jatkuvaan turvallisuussuunnitteluun, samalla kun toiminnot ja käytännöt muuttuvat ja muotoutuvat.

Hyödynnettävyyttä edistää erityisesti se, että työtä ei ole tehty pelkkä tietokirja kainalossa, vaan olen päässyt tutustumaan Perheentaloon, sen toimijoihin ja toimintaan tiiviisti koko prosessin ajan. Työn tuomaa hyötyä ei vähentäne sekään, että pääsin ihan konkreettisin tavoin vaikuttamaan talon turvallisuuteen: asentamaan liesisuojava, kiinnittelemään pistorasioihin suoja ja poraamaan keittiön laatikoihin lapsilukkoja. Tärkeää ei siis ollut vain suunnitella ja kirjata käytäntöjä, vaan myös toteuttaa talossa pieniä asioita turvallisuuden edistämiseksi ja ylläpitämiseksi. Yleisiin tiloihin tuli esimerkiksi kiinnittää erilaisia kuvallisia opaskylttejä kävijöiden nähtäväksi. Esimerkiksi leikkihuoneessa sijaitsevan virkatun koristepuun lähelle oli välttämätöntä tehdä opaste, jossa varoitettiin kiipeilemästä hauraassa puussa.

Perehdytin henkilökunnan turvallisuuskansioon ja sen sisältöön prosessin loputtua. Pyysin myös palautetta koko prosessistani ja lopullisesta tuotoksestani. Sainkin suusanallisesti palautetta tekemästani työstä. Kansio on työntekijöiden mukaan helposti hyödynnettävä ja selkeä kokonaisuus, joka on myös kirjoitettu ymmärrettävästi. Kansion sisältämät kirjalliset ohjeet eri käytäntöihin liittyen helpottavat työtä. Samoin täytettävät listat, esimerkiksi hälytyslaitteiden huoltoon liittyen, auttavat henkilökuntaa pysymään kartalla tehdyistä huoltotoimenpiteistä. Kansio on omiaan käytettäväksi henkilökunnan lisäksi myös esimerkiksi opiskelijoiden ja talolla toimivien vapaaehtoisten perehdyttämiseen. (Pasanen & Turunen 2013.)

Kehitettävää työntekijät eivät kansioista löytäneet, lukuun ottamatta turvallisuuspäivän aikana syntyneitä ideoita kansion täydentämiseksi. Olin yhteisön mielestä tehnyt laajan ja monipuolisen taustatyön, joka edesauttoi tuotoksen rakentamista juuri organisaation näköiseksi kokonaisuudeksi. Mukana oli sellaisiakin asioita, joita työntekijät eivät osanneet ottaa edes huomioon, kuten esimerkiksi tietoturva-asiat ja väestönsuojien sijainnit. Kansio ei kuitenkaan työntekijöiden

mielestä sisältänyt niin sanotusti mitään epäolennaista (emt. 2013.) Henkilökunnan palautteen perusteella ylsin siis prosessini asettamiini tavoitteisiin.

Työni on sinänsä ainutlaatuinen, että konseptina Perheentalo on uusi ja tuntematon, eikä samanlaista organisaatiota, saati turvallisuussuunnitelmaa, ole vielä olemassa. Kuten itsekin käytin hyväkseni muiden organisaatioiden tekemiä turvallisuussuunnitelmia Perheentalon turvallisuuskansion rakenteen osalta, voi myös tekemääni työtä käyttää tietyiltä osin hyödyksi vastaavanlaiseen tilaan tai lasten kanssa tehtävää työtä varten turvallisuussuunnitelmaa koottaessa. Myös henkilökunnalta saamastani palautteesta tuli esiin tämä käytettävyyden kannalta tärkeä huomio. Turvallisuuskysymyksiä voi joutua pohtimaan niin koulussa, nuorisotilalla kuin esimerkiksi järjestöissäkin, joten erilaisista turvallisuussuunnitelmamalleista voi olla yllättävää hyötyä.

6 LOPUKSI

Turvallisuus tuntui prosessini alussa aiheelta, johon voi suhtautua vain kahdella tapaa: joko yli-intoisesti tai välinpitämättömästi. Mielessäni pyöri vain kaksi ääripäätä: ihminen voi joko hysteerisesti etsiä ympäristöstään vaaranpaikkoja ja yrittää suojautua kaikelta mahdolliselta tai sitten heittäytyä toivottoman uhrin asemaan ja toivoa parasta. Olikin löydettävä tätä työtä ajatellen näiden kahden väliltä sellainen kultainen keskitie, jota seuraamalla voi realistisesti varautua uhkiin ja toimia päämäärätietoisesti edistääkseen turvallisuutta. Lapsen turvallisuutta käsitellessäni en halunnut niin sanotusti maalaila seinille pelkästään tarpeettomia uhkakuvia, vaan rakentavasti myös tarjota näiden uhkakuvien ennaltaehkäisyn ja toteutumisen kannalta olennaisen tiedon.

Kuten tässä työssä on jo todettu, turvallisuus voi olla ongelmallinen käsite, kun sitä tarkastellaan lapsen oman toimijuuden näkökulmasta. Emme välttämättä suojele lapsia liikaa, mutta ehkäpä teemme sen joskus väärillä tavoilla. Mieleeni muistui prosessin aikana omasta työhistoriastani esimerkiksi tilanne, jossa löysin ohjaamani pienen lapsen taiteilevan kirjahyllyn ylimmältä hyllyltä halua- maansa peliä. Sinänsä harmiton tilanne, jos ei oteta huomioon sitä, että lapsi oli

pinonnut tuolin päälle erilaisia huteria esineitä yltääkseen ylähylylle. Vaikka lapsi oli ollut omatoiminen ja kekseliäs, ei hän saanut riittävää opastusta vaihtoehtoihin ja turvallisempiin toimintatapoihin tilanteessa, vain ohjaajan hätäisen kyydityksen sylissä takaisin turvalliselle maanpinnalle. Kuinka monesti kasvattajat liialla suojelunhalullaan ja säikähdyksellään estävät huomaamattaan lapsen oman toimijuuden, unohtamalla kieltojen sijasta ohjata lasta toimimaan itse turvallisemmin?

Lakisääteisen ja aikuisjohtoisen suunnittelun sekä toimenpiteiden lisäksi turvallisuutta voisi Perheentalolla edistää jatkossa yhdessä lasten kanssa. Turvallisuuskansiota voisi viedä ideana vielä pidemmälle antamalla lasten koota yhdessä aikuisen opastuksella vaikkapa oma turvallisuuskansio, havainnoida tiloja ja suunnitella konkreettisia toimenpiteitä oman turvallisuutensa edistämiseksi. Tämän tehtävän voisi antaa esimerkiksi Perheentalon lapsiraadille, joka voisi olla jatkuva ja kiinteä osa Perheentalolla tehtävää kehittämistyötä. Eräänlainen lapsiraati oli mukana esimerkiksi Perheentalon avajaisissa arvioimassa projektiointojen puitteissa järjestämäämme ohjelmaa. Samanlaista lapsilähtöistä arviointityötä voitaisiin tehdä myös turvallisuuden osalta. Lapsilähtöisyys ja osallisuus voitaisiin huomioida ilman että aikuisen vastuu mitenkään poistuisi tai turvallisuus vaarantuisi.

Olen prosessini aikana ymmärtänyt sen, kuinka monesta näkökulmasta turvallisuutta voidaan tarkastella ja kuinka monitahoinen kokonaisuus on lapsille ja perheille suunnatun tilan ja toiminnan turvallisuuden suunnittelu. Organisaation omien ohjeistusten ja arvojen lisäksi myös lainsäädäntö määrittelee tarkasti turvallisuussuunnittelua, asettaa ehtoja rakennetulle tilalle sekä kasvattajien toiminnalle lasten kanssa. Oma ammattitaitoni, tietoisuus sekä myös kiinnostus erilaisista turvallisuustekijöistä ovat kasvaneet tämän työn myötä arvaamattoman paljon. Perheentalon työntekijät kannustivatkin minua palautteessaan hyödyntämään tekemääni työtä ja saamaani teoria- ja kokemustietoa myös vastaisuudessa. Kiinnostustani jatkossakin työskennellä lasten kokonaisvaltaisen turvallisuuden edistämiseksi voisi kuvata erään tunnetun laulun sanoin:

Jos voisin paikata edes laudat lahoimmat.
Tuon sillan, jonka yli kaikki lapset kulkevat. (Alatalo & Rinne 1984.)

LÄHTEET

- Aaltonen, Marjo & Ojanen, Tuija & Sivén, Tuula & Vihunen, Riitta & Vilén, Mari-
ka 1997. Lapsen aika. Helsinki: WSOY.
- Airaksinen, Timo 2012. Yksilöturvallisuutta etsimässä. Helsinki: Suomen Pelas-
tusalan Keskusjärjestö.
- Alatalo, Mikko & Rinne, Harri 1984. Suojelusenkeli. Helsinki: F-kustannus/ALR-
Music
- Anttonen, Erja 2006. Sukupuolisensitiivisyys kansalaistoiminnassa ja nuoriso-
työssä. Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja. Oppimateriaali. Hel-
sinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Asetus pelastustoimesta (5.5.2011/407)
- Ensi- ja turvakotien liitto 2013. Lapset ja väkivalta. Viitattu 2.2.2013.
[http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/liitto/haetko-
tietoa/perhevakivalta/lapset_ja_vakivalta/](http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/liitto/haetko-tietoa/perhevakivalta/lapset_ja_vakivalta/)
- Ewalds, Helena & Taskinen, Jukka & Piispa Minna 2012. Selvitys perhe- ja lap-
sensurmien taustoista vuosilta 2003–2012. Sisäasiainministeriön julkaisuja
35/2012. Viitattu 11.12.2012.
<http://www.intermin.fi/julkaisu/352012?docID=36314>
- Itäpuisto, Maritta 2013. Vanhempien päihteidenkäyttö lasten ongelmana. A-
klinikkasäätiö, Lasinen lapsuus-hanke. Viitattu 2.2.2013.
<http://www.lasinenlapsuus.fi/tietoa/lastenongelmana>
- Janakkalan kunta 2009. Janakkalan kunnan varhaiskasvatuksen turvakansio:
Pikkuniityn päiväkotia. Viitattu 22.3.2012. [http://www.janakkala.fi/filebank/3073-
Pikkuniityn_turvallisuuskansio.pdf](http://www.janakkala.fi/filebank/3073-Pikkuniityn_turvallisuuskansio.pdf)
- Joensuun kaupunki 2009. Turvallista elämää Joensuussa. Joensuun kaupungin
turvallisuussuunnitelma. Viitattu 16.3.2013.
[http://www.turvallisuussuunnittelu.fi/material/attachments/turvallisuussuunnitt
elu/turvallisuussuunnittelu/turvallisuussuunnittelmia/pohjois-
karjala/66fnXuRFO/Joensuun_kaupungin_turvallisuussuunnitelma.pdf](http://www.turvallisuussuunnittelu.fi/material/attachments/turvallisuussuunnittelu/turvallisuussuunnittelu/turvallisuussuunnittelmia/pohjois-karjala/66fnXuRFO/Joensuun_kaupungin_turvallisuussuunnitelma.pdf)
- Joensuun kaupunki 2011. Joensuun seudun lasten ja nuorten hyvinvointisuun-
nitelma. Viitattu 11.12.2012.
[http://webdynasty.pohjoiskarjala.net/Dynasty/Kontiolahti/kokous/2011154-11-
1994.PDF](http://webdynasty.pohjoiskarjala.net/Dynasty/Kontiolahti/kokous/2011154-11-1994.PDF)
- Joensuun kaupunki 2012. Joensuu lukuina: Väestö. Viitattu 15.12.2012
[http://www.jns.fi/dman/Document.phx?documentId=kf19812092106261&cmd
=download](http://www.jns.fi/dman/Document.phx?documentId=kf19812092106261&cmd=download)
- Joensuun Perheentalo 2011. Lapsiperheiden arjen tukeminen Perheentalossa –
hanke. Joensuun Perheentalo: vuodet 2012–2016. Hankesuunnitelma.

- Joensuun Perheentalo 2012. Joensuun Perheentalo yhteistyössä yhteisöllisyyttä rakentamassa. Dia-esitys.
- Joensuun Perheentalo 2013. Joensuun Perheentalon esite. Viitattu 8.4.2013.
<http://pelastakaalapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/1bf2abc67311d9a2c74c00a793c59189/1365423756/application/pdf/1130835/Perheentalon%20esite%20kev%C3%A4t%202013.pdf>
- Järjestyslaki 27.6.2003/612.
- Kanninen, Katri & Sigfrids, Arja 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Karjalainen, Timo 2013. Pohjois-Karjalan pelastuslaitoksen palotarkastaja. Joensuun Perheentalon turvallisuussuunnittelu. Puhelinkeskustelu 20.2.2013.
- Karlsdotter-Lindehag, Lena 2011. Lapsiturvallisuuskirja, suom. Donner, Julia. Ruotsi: Schildts.
- Keränen, Marianne 2012. Tammenterhometsän pikkuväen haaverit. Toimintaohjeita todellisiin tilanteisiin. Tampere: LK-Julkaisut Oy. .
- Kirves, Laura & Stoor-Grenner, Maria 2013. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Viitattu 11.4.2013.
<https://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/25584aa8cbf078a0fe6a75855c0023ec/1365693985/application/pdf/13271105/Kiusaamisen%20ehk%C3%A4isy%20varhaiskasvatuksessa%20B5%20-%20www.pdf>
- Kontkanen, Silja-Helinä 2012. Fyysinen ja sosiaalinen oppimisympäristö. Autismi: teoriasta käytäntöön & arjen työvälineet –koulutustilaisuus 28.2.2012. Luentomuistiinpanot.
- Kotitapaturmien ehkäisykampanja 2013. Tarkistuslistat. Viitattu 5.4.2013.
<http://www.kotitapaturma.fi/?cat=27>
- Lajunen, Kaija & Andell, Minna & Jalava, Leena & Kemppainen, Kaija & Pakkanen, Marjo & Ylenius-Lehtonen, Mirja 2005. Turvataitoja lapsille. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
- Leijala, Hannu 2004. Psykkisesti sairastunut vanhempi ja lapsi. Teoksessa Söderholm, Anneli & Halila, Ritva & Kivittie-Kallio, Satu & Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 176–186.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2007. Selvitys lasten tapaturmien ehkäisystä. Lapsen turvaksi -hanke 2007–2009. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojelu-

- liitto. Viitattu 6.3. <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/4ecb3755ad380541084e77a15cebe635/1362587671/application/pdf/5681896/Lapsen%20turvaksi%20raportti%20pdf%20%20netti.pdf>
- Markkula, Jaana & Öörni, Erkkä (toim.) 2009. Turvallinen elämä lapsille ja nuorille. Kansallinen lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn ohjelma. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 27/2009. Viitattu 27.11.2012.
<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/ea565dd9-34e5-4e74-bcc6-27e567de2a96>
- Marjanen, Päivi & Marttila, Marjaana & Varsa, Marjo 2013. Johdanto. Teoksessa Marjanen, Päivi & Marttila, Marjaana & Varsa, Marjo (toim.) 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-Kustannus, 9-18.
- Marjanen, Päivi & Ahonen, Janica & Majoinen, Linda 2013. Vertaissuhteet ja yhteisöllisyys. Teoksessa Marjanen, Päivi & Marttila, Marjaana & Varsa, Marjo (toim.) 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-Kustannus, 47–74.
- Mattila, Seija 2013. Tapaturmien ehkäisy elämänkulun eri vaiheissa: Kehityksen yleispiirteet ja tapaturma-alttius. Viitattu 17.2.2013.
<http://www.amk.fi/opintojaksot/0407015/1109830128539/1139490308049/1155744306340/1165763210408.html>
- Mäntymaa, Mirjami & Puura, Kaija 2011a. Varhainen vuorovaikutus ja aivojen kehitys. Teoksessa Sinkkonen Jari & Kalland, Mirjam (toim.) 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy, 17–28.
- Mäntymaa, Mirjami & Puura, Kaija 2011b. Pikkulasten psyykkisen voinnin arviointi. Teoksessa Sinkkonen Jari & Kalland, Mirjam (toim.) 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy, 271–286.
- Oikeusrekisterikeskus 2013. Rikostaustaote. Viitattu 5.4.2013.
<http://www.oikeus.fi/oikeusrekisterikeskus/18232.htm>
- Oranen, Mikko 2004. Lapsi ja perheväkivalta. Teoksessa Söderholm, Annlis & Halila, Ritva & Kivitiie-Kallio, Satu & Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 128-152.
- Oulun kaupunki 2011. Ohjeita päivähoidossa olevien lasten infektioiden vähentämiseksi 2011 – 2012. Viitattu 17.2.2013.
http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=b0656207-5cdf-4dff-9372-dc1fd5252929&groupId=112792
- Pasanen, Sanna & Turunen, Tiina 2013. Palautetta turvallisuuskansiosta. Joensuun Perheentalo. Keskustelu 18.4.2013.
- Pelastakaa Lapset 2009. Kansainvälisen Pelastakaa Lapset –järjestön toimintaohjeet lasten suojelemiseksi väkivallalta ja hyväksikäytöltä. Viitattu 10.12.2012.
<http://www.pelastakaalapset.fi/@Bin/79516/Toimintaohjeet+lasten+suojeleminen.pdf>

- Pelastakaa Lapset 2012a. Järjestö: Keitä me olemme. Viitattu 10.12.2012.
<http://www.pelastakaalapset.fi/jarjesto/keita-me-olemme/>
- Pelastakaa Lapset ry 2012b. Osallisuuden ohjeistus. Lapsen ääni - sinulle joka päätät lasten asioista. Viitattu 28.11.2012. <http://pelastakaalapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/4491730f6c521ced81dc8804ac93ab6b/1354100266/application/pdf/770756/osallisuudenohjeistus.pdf>
- Pelastakaa lapset ry 2012c. Osallisuuden ohjeistus. Viitattu 10.12.2012.
<http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/mediakasvatus/lasten-osallisuus-ja-media/osallisuuden-ohjeistus/>
- Pelastakaa Lapset ry 2012d. Toimintastrategia 2013–2014.
- Pelastakaa Lapset ry 2012e. Toimintasuunnitelma 2012.
- Pelastuslaki 29.4.2011/379.
- Perheen aika 2011. Potra poika vai ihana prinsessa? Radio-ohjelma. Viitattu 25.2.2012. <http://areena.yle.fi/radio/1339463>
- Pesola, Kirsti. Esteettömyysopas 2009. Invalidiliiton julkaisuja O.39. Viitattu 9.1.2013. http://www.esteeton.fi/files/attachments/esteettomyysopas_pdf.pdf
- Porvoon kaupunki 2012. Pääskytien koulun turvallisuuskansio. Viitattu 22.3.2013. <http://porvoo01.hosting.documenta.fi/kokous/20128173-5-10367.PDF>
- Puura, Kaija 2013. Lapsen psyykkinen kasvu ja kehitys. Viitattu 2.2.2013.
http://therapiafennica.fi/wiki/index.php?title=Lapsen_normaali_psyykkinen_ka_svu_ja_kehitys
- Rissanen, Kirsi 2013. Pohjois-Karjalan Marttojen projektityöntekijä. Omavalvonta Perheentalolla. Joensuun Perheentalo. Keskustelu 18.4.2013.
- Salo, Eeva & Ståhlberg Marja-Riitta 2004. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Teoksessa Söderholm, Annlis & Halila, Ritva & Kivitie-Kallio, Satu & Mertso-la, Jussi & Niemi, Sirkku 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 102–116.
- Sanomalehti Karjalainen 2013. Perheentalo avaa ovensa - "Tämä on kuin äidin syli lapselle". Viitattu 8.4.2013. <http://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/maakunta/item/26434-perheentalo-avaa-ovensu-tama-on-kuin-aidin-syli-lapselle>.
- Setälä, Päivi 2012. Vaarallinen ja likainen tila. Turvallisuuteen eristetty lapsuus. Teoksessa Strandell, Harriet & Haikkola, Lotta & Kullman, Kim (toim.) 2012. Lapsuuden muuttuvat tilat. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 177–202.

- Sinkkonen, Jari 2004. Lapsen emotionaalinen kaltoinkohtelu. Teoksessa Söderholm, Annlis & Halila, Ritva & Kivitiie-Kallio, Satu & Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 75–86.
- Sosiaaliportti 2012. Lastensuojeluilmoitus. Viitattu 31.12.2012.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluntarve/lastensuojeluilmoitus/>
- Suomen pelastusalan Keskusjärjestö 2007. Kodin turvaopas- Suojele itseäsi ja muita. Helsinki: Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö.
- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.
- Söderholm Annlis, 2004a. Lapsen laiminlyönti. Teoksessa Söderholm, Annlis & Halila, Ritva & Kivitiie-Kallio, Satu & Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 57–74.
- Söderholm Annlis, 2004b. Johdanto. Teoksessa Söderholm, Annlis & Halila, Ritva & Kivitiie-Kallio, Satu & Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 10–15.
- Taitokortteli 2010. Pelastussuunnitelma.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013. Perhekeskus. Viitattu 9.3.2013.
<http://www.thl.fi/fi-FI/web/kasvunkumppanit-fi/palvelut/perheita/perhekeskus>
- Terveydensuojelulaki 19.8.1994/763
- Terveystalo 2013. Talven flunssakausi tuntuu lapsiperheissä. Viitattu 17.2.2013.
<http://www.terveystalo.com/fi/Ajankohtaista/Artikkelit/Talven-flunssakausi-tuntuu-lapsiperheissa/>
- Turvallisuus- ja kemikaalivirasto 2013. Tuotteiden turvallisuusvaatimuksia: Lelut. Viitattu 17.2.2013.
<http://www.tukes.fi/fi/Toimialat/Kuluttajaturvallisuus/Tavaroiden-turvallisuusvaatimuksia/Lelut/>
- Turunen, Merja-Maaria 2004. Lapsen kaltoinkohtelun psyykkisistä seurauksista. Teoksessa Söderholm, Annlis & Halila, Ritva & Kivitiie-Kallio, Satu & Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 187-201.
- Työterveyslaitos 2010. Miksi ihminen turvautuu väkivaltaan? Viitattu 2.2.2013.
http://www.ttl.fi/fi/tyoturvallisuus_ja_riskien_hallinta/tyovakivalta/miksi_ihminen_turvautuu_vakivaltaan/sivut/default.aspx
- Vilkka, Hanna 2010. Toiminnallinen opinnäytetyö. Viitattu 9.3.2013.
http://vilkka.fi/hanna/Toiminnallinen_ont.pdf
- Virtanen, Marjatta 2004. Pelastussuunnitelma. Opas yrityksille ja laitoksille. Helsinki: Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö.

Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21.

LIITTEET

LIITE 1. Turvallisuuspäivän asialista

Aloit

Kansion ja sen rakenteen esittely yleisesti

Perustiedot

- 1) Tilojen ja kohteen yleiset tiedot
- 2) Liitynnät pelastustoimeen
- 3) Tärkeät yhteystiedot – minne oltava yhteydessä eri tilanteissa

Riskianalyysin esittely

- 1) Mitä ehkäistään, miltä varaudutaan?

Vaaratilanteiden ehkäisy

- 1) Miten ehkäistään? Toimenpiteet ja käytäntöjen kuvaukset.
- 2) Tarkistuslistat työn tukena
- 3) Sovitaan välineiden huoltokäytännöistä

Pelastautuminen

- 1) Kuka vastaa toimenpiteistä?
- 2) Pelastautumisreitit ja kokoontumispaikat
- 3) Suojapaikat, väestönsuojat ja evakuointi

Turvallisuusvälineet

- 1) Välineluettelo ja välineiden sijainnit
- 2) Välineiden tarvekartoitus

Turvallisuusorganisaatio

- 1) Koulutustarpeiden kartoittaminen
- 2) Vastuuhenkilöiden nimeäminen ja vastuualueista sopiminen

Yksityisyys ja tietoturva

- 1) Yhteisistä käytännöistä sopiminen

Lapsiturvallisuus

- 1) Turvallisuusanalyysin ja toimenpiteiden läpikäyminen
- 2) Leluturvallisuuskäytännöt
- 3) Lastensuojeluilmoituksen tekeminen – käytännöt

Kansion ylläpito

- 1) Hyväksyjä
- 2) Miten ja kuka päivittää?

Palautteenanto kansiosta

LIITE 2. Turvallisuuskansio

Pelastakaa Lapset - Rädda Barnen

Turvallisuuskansio

